

GONCHAROV IVAN
ALEKSANDROVICH

**TAVALLINEN
JUTTU II**

Иван Гончаров
Tavallinen juttu II

«Public Domain»

Гончаров И. А.

Tavallinen juttu II / И. А. Гончаров — «Public Domain»,

© Гончаров И. А.

© Public Domain

Содержание

I	5
II	21
III	31
Конец ознакомительного фрагмента.	32

Ivan Aleksandrovich Goncharov

Tavallinen juttu II / Kaksi-osainen romaani

I

Vuosi oli kulunut ensimmäisen osan viimeisessä luvussa kuvattujen tapauksien perästä.

Aleksander muuttui vähitellen synkstä epätoivosta kylmään välinpitämättömyyteen kreiville ja Nadinkalle. Hän ei täräyttänyt enää kirouksia eikä lisännyt hammasten puremista siihen, vaan osotti heille syvää halveksimista.

Lisaveta Aleksandrowna lohdutti häntä kaikella ystävän ja sisaren hellyydellä. Hän antautui mieluisasti tämän herttaisen holhojan valtaan. Kaikki semmoiset luonteet, kuin hänen oli, antautuvat kernaasti toisen holhottavaksi. Heille on välttämätön – lapsenpiika.

Vihdoinkin intohimo katosi hänestä, todellinen suru haihtui, mutta hänen oli sääli erota siitä; hän jatkoi sitä väkisin, tahi paremmin sanoen, loi itselleen taiteellisen surun, leikkitteli, kiemaili sillä ja hukutti itsensä siihen.

Häntä miellytti marttyyrin roolin näyttöleminen. Hän oli hiljainen, arvokas, salaperäinen niinkuin se ihminen, joka hänen sanojensa mukaan on kestänyt kohtalon iskun, – hän puhui suurista kärsimyksistä, pyhistä, ylevistä tunteista, jotka olivat lokaan tallatut ja survotut – "ja kuka sen on tehnyt?" Hän lisäsi tähän: teeskentelijä tyttö-riepu ja halveksittava roisto, tekopyhä salonkileijona. Onko kohtalo todellakin lähettänyt minut maailmaan sitä varten, että kaikki, mitä minussa on ollut suurta, tulisi mitättömyyden uhriksi?

Ei mies miehelle, eikä nainen naiselle antaisi semmoista teeskentelyä anteeksi, vaan paikalla työntäisi käymäpuilta alas. Mutta mitä eivät nuoret ihmiset anna toiselle sukupuolelle anteeksi?

Lisaveta Aleksandrowna kuunteli kärsivällisesti hänen valitusvirsiään ja lohdutti häntä niinkuin voi. Se ei ollut hänestä ensinkään vastenmielistä, ehkä siitäkin syystä, että miehensä veljenpojasta löysi hän kuitenkin sointua omaan sydämmeensä, kuuli hänen rakkauden valituksistaan äänen hänelle itselleen tunnetuista kärsimyksistä.

Hän kuunteli ahneesti Aleksanderin sydämen voivotuksia ja vastasi niihin huomaamattomilla huokauksilla ja näkymättömillä kyyneleillä. Hän löysi teeskenneltyihin ja imeliin ikävän purkauksiin lohduttavia sanoja samaan tapaan ja suuntaan; mutta Aleksander ei tahtonut kuullakaan.

– Oh, älkää puhuko minulle, ma tante, sanoi hän, minä en tahdo häväistä rakkauden pyhää nimeä, kutsumalla siten meidän väliimme tuota...

Siinä teki hän semmoisen halveksivan irvistyksen ja oli valmis, niinkuin Piotr Ivanitsh, kysymään: mikä hän onkaan?

Sitäpaitsi lisäsi hän suurella ylenkatseella: tytölle on anteeksi annettava: minä olin liian paljon korkeammalla häntä ja kreiviä ja koko tuota surkuteltavaa ja turhamaista piiriä; ei ole ihmeikään että minä jäin hänelle käsittämättömäksi. Ja näiden sanojen perästä pysyi hänen kasvoillaan kauan ylenkatse.

– Setä sanoo yhä, että minun pitää olla jalo Nadinkaa kohtaan, jatkoi hän. Mistä hyvästä? Millä on tämä rakkaus kunnostuttanut itsensä? Kaikki oli halpamaista, kaikki kohdat tavallisia. Oliko yhtään ilmiötä, joka olisi eronnut tavallisen piirin jokapäiväisestä loasta? Näkyikö tässä rakkaudessa vähääkään sankarimaisuutta ja itsensäkieltämistä? Ei, hän teki melkein kaikki äitinsä mukaan! Poikkesiko hän minun tähteni kertaakaan seuraelämän säännöistä, velvollisuuksestaan? Ei koskaan! Ja tämä oli muka rakkautta!!! Tyttö – eikä osannut valaa runollisuutta tähän tunteeseen.

– Millaista rakkautta Te vaatisitte naiselta? kysyi Lisaveta Aleksandrowna.

– Millaista? vastasi Aleksander. Minä vaatisin ensimmäisen sijan hänen sydämessään. Naisen, joka rakastaa, ei pidä huomata, eikä nähdä muita miehiä, paitsi minua, kaikkien pitää tuntua hänen mielestään sietämättömiltä. Minä yksin olisin korkein, kauniin – hän ojensi itseänsä – parhain, jaloin kaikista. Joka hetki, jota hän ei olisi kanssani viettänyt, olisi kadotettu hetki. Minun silmistäni, minun sanoistani täytyy hänen tavoittaa autuutta, eikä tietää mistään muusta... Lisaveta Aleksandrowna koetti peittää hymyä. Aleksander ei huomannut mitään.

– Minun tähteni, jatkoi hän, ja silmät säihkyivät, täytyy hänen uhrata kaikki: halveksittavat hyödyt, laskut, heittää itsestään äidin ja miehen yksivaltaisen ikeen, karata, jos niin tarvitaan, maailman ääreen, kantaa tarmolla kaikki tappiot viimeksi vielä halveksia itse kuolemaakin – se on rakkautta! Mutta tämä?

– Millä Te palkitsisitte tämän rakkauden? kysyi täti.

– Minäkö? Oh! aloitti Aleksander, kohottaen katseensa taivasta kohti, minä pyhittäisin hänelle koko elämäni, minä makaisin hänen jalkainsa juuressa. Korkein onneni olisi katsoa häntä silmiin. Hänen joka sanansa olisi minun lakini. Minä runoilisin hänen kauneudestaan, rakkaudestamme, luonnosta.

Hänen kanssaan suuni löytäisi Petrarkan kielen ja rakkaus... No enkö minä ole näyttänyt Nadinkalle, että minä voin rakastaa?

– Te ette siis usko tunnetta olevan, jos se ei esiinny sillä tavalla kuin Te tahtoisitte? Suuri tunne piilee...

– Etteköhän tahtois, ma tante, uskottaa minua, että semmoinen on tunnetta, kuin sedän tunne esimerkiksi; se piilee!

Lisaveta Aleksandrowna punastui äkkiä. Hän ei voinut olla sisällisesti suostumatta veljenpojan sanoihin että semmoinen tunne, joka ei tule ilmi, on jotenkin epäilyttävä, että kenties että ei olekaan, jos sitä löytyisi, niin se tunkeutuisi pinnalle; että paitsi rakkautta itseään, on sen läheisyydessä jo jotain selittämätöntä ihanuutta.

Siinä samassa kiiti hän ajatuksissaan läpitse koko naimisissaolo-ajan ja vaipui syviin ajatuksiin. Veljenpojan julkinen pistopuhe kosketti hänen sydämensä salaisuuteen, jota hän niin syvälle piiloitti ja saattoi hänet siihen kysymykseen: onko hän onnellinen.

Hänellä ei ollut oikeutta valittaa niitä ulkonaisia onnen välityksiä vastaan, joita enemmistö hakee, sillä hänelle täytyi kaikki kuin määrätyn ohjelman mukaan. Yltäkylläisyys, vieläpä nykyajassa komeus ja tulevassa ajassa kuolemattomuus – kaikki pelasti hänet jokapäiväisistä, katkerista suruista, jotka kalvaavat sydäntä ja kuivaavat monien köyhäin raukkojen rintaa.

Hänen miehensä oli työskennellyt ja työskenteli väsymättä vieläkin. Mutta mikä oli hänen työskentelemisensä päämääränä? Työskentelikö hän ihmiskunnan yleisen hyödyn päämäärän tähden, täyttäen sallimuksen säätämän määrän, tahi halpamaisten syiden tähden, saavuttaakseen ihmisten kesken arvon ja rahan kunnian, vai sitä vastenko, ettei lopulla kyyristäisi häntä köyhyys ja asianhaarat? Jumala sen tietää. Suurista tarkoituksista hän ei tahtonut puhua, kutsui sitä houralemiseksi, puhui kuivasti ja jokapäiväisesti, että pitää tehdä työtä.

Lisaveta Aleksandrowna tuli tästä vaan siihen surulliseen vakuutukseen, ettei hänen, eikä miehensä rakkaus häneen ollut ainoana päämääränä hänen ponnistelemissaansa ja innossaan. Hän oli työskennellyt jo ennen naimistaan, kun hän ei vielä tuntenut vaimoansa. Rakkaudesta hän ei ollut koskaan hänelle puhunut eikä siitä kyselty; vaimonsa tätä asiaa koskevista kysymyksistä suoriutui hän aina leikkipuheella, sukkeluudella tahi nukkumisella. Pian heidän tutustumisensa jälkeen alkoi hän puhua Lisaveta Aleksandrownan kanssa häistä, juurikuin antaen siten tietää, että rakkaus on luonnollisesti itsessään ja ettei siitä tarvitse paljon keskustella.

Hän oli kaikkien mahtivaikutuksien vihollinen – se oli hyvä; mutta hän ei pitänyt todellisista sydämen purkauksista, eikä uskonut niiden tarpeellisuutta muissakaan. Hän olisi kuitenkin voinut yhdellä katseella, yhdellä sanalla herättää vaimossaan syvän rakkauden itseensä: mutta hän oli ääneti, eikä sitä tahtonut. Sekään ei houkutelut hänen itserakkauttaan.

Tämä koetti herättää miehessään mustasukkaisuutta, ajatellen, että silloin varmaankin rakkaus näyttäytyy... Mutta silloin ei mitään semmoista tapahtunut. Jos miehensä huomasi vähänkin, että hänen vaimonsa osoittaa suosiotaan jollekin nuorelle miehelle, niin hän kiiruhtaa kutsumaan tätä luokseen, hyväilee sitä, ei voi kyllikseen ylistää sen ansiota, eikä pelkää jättää häntä yksin vaimonsa kanssa.

Välistä Lisaveta Aleksandrowna petti itseään, arvelen, että ehkä Piotr Ivanitsh toimii sotaopillisesti; että kenties hänen salainen metoodinsa onkin juuri, pitää vaimoansa aina epäilyksessä ja pidättää siten itserakkauttakin. Mutta miehensä ensimmäisestä rakkauden lausumisesta haihtui hänen ihastuksensa.

Jos hän olisi vielä ollut törkeä, karkea, sydämmetön, itsepäinen, yksi niistä miehistä, joita on legioonittain, joita synnittä kernaasti voi nenästä vetää, sekä heidän itsensä että oman onnen tähden, jotka ovat kuin sitä varten luodut, että vaimo hakisi mieleisiänsä kodin ulkopuolelta ja rakastaisi miehensä suurinta vastakohtaa – sitten olisi ollut toinen asia: hän olisi menetellyt samalla tapaa kuin suurin osa naisista tekee siinä tapauksessa. Mutta Piotr Ivanitsh oli järjellinen ja älykäs ihminen, jommoista ei usein kohdata. Hän oli hieno, tarkkasilmäinen, sukkela. Hän ymmärsi kaikki sydämen rauhattomuudet, kaikki sielun myrskyt, ymmärsi – mutta ei enempää. Kokonainen kokoelma sydämen asioita oli hänen päässään, vaan ei sydämessään. Hänen puheestaan voi päätellä, että se oli kuultua ja ulkoapäin opittua, mutta ei koskaan koetettua. Hän puhui intohimoista sattuvasti, mutta ei myöntänyt olevan niillä valtaa häneen itseensä, nauroi vielä niille ja piti niitä vikoina, muodottomina poikkeuksina todellisuudesta, nimitti niitä taudin oireiksi, joille ajan pitkään ilmestyy omat lääkkeensä.

Lisaveta Aleksandrowna huomasi hänen järkensä etevyyden muiden ympärillä-olevien rinnalla ja kärsi siitä. "Jos hän ei olisi ollut niin viisas, ajatteli hän, olisin minä pelastettu..." Hän noudattaa varmoja sääntöjä – se on selvä, ja vaatii, ettei vaimokaan, viettäisi haaveksivaista elämää.

"Mutta, hyvä Jumala!" ajatteli Lisaveta Aleksandrowna, onko hän tosiaankin nainut senvuoksi, että saisi emännän, että voisi antaa nuoren miehen asunnolleen täydellisyuden ja perheellisen talon arvon, jotta hänellä olisi enemmän merkitystä seuraelämässä? Emäntä, vaimo – kaikkein proosallisemmassa merkityksessä. Eikö hän käsitä kaikella ymmärryksellään, että joka tapauksessa on naisella rakkaus?.. Perheen velvollisuudet – siinä on hänen huolensa: mutta voiko niitä täyttää ilman rakkautta? Hoitajattaret ja imettäjät, nekin tekevät itselleen epäjumalan lapsesta, jota he hoitavat; saatikka sitten vaimo, äiti! Oi jospa voisin ostaa rakkauden tuskalla, vaikkapa saisin kantaa kaikki kärsimykset, jotka ovat eroamattomat intohimon kanssa, kunhan vaan saisin elää täydellistä elämää ja kunpa tuntisin oman olemiseni, enkä jähmettyisi.

Hän katsahti komeita huonekaluja ja kaikkia kalliita, mitättömiä kapineita budoarissaan – ja kaikki tämä mukavuus, jolla huolellinen käsi ympäröipi rakastetun naisen, tuntui hänestä kylmältä pilkanteolta todellisen omien rinnalla. Hän oli kahden hirmuisen liioittelemisen todistajana – veljen pojan ja miehensä. Toinen hurmaantunut hulluuteen, toinen – kylmä kovapintaisuuteen asti.

"Kuinka vähän he molemmat sekä suurin osa miehistä tuntevat todellista rakkautta, ja kuinka minä sen ymmärrän!" ajatteli hän. Mutta mitä siitä on hyötyä? Miksi minä ymmärrän? Oi jos...

Hän peitti silmänsä ja oli niin muutaman minuutin. Sitten aukasi hän ne ja katsahti ympärillensä, huokasi raskaasti ja otti taaskin tavallisen, rauhallisen muotonsa. Raukka! Ei kukaan tiennyt siitä, eikä kukaan nähnyt sitä. Hänet olisi voinut saattaa rikokselliseksi nuo näkymättömät, tunnustelemattomat ja nimettömät kärsimykset, haavoita, verettä, jotka eivät olleet peitetty räsyillä, vaan sametilla. Mutta sankarin itsekieltämisellä kätki hän surunsa, ja löysi vielä kyllin voimaa lohduttaakseen toisia.

Pian Aleksander lopetti puhumisen suurista kärsimyksistä, ja rakkaudesta jota ei ymmärretty jolle ei annettu arvoa. Hän siirtyi enemmän tavalliseen aineeseen ja valitti elämän ikävyyttä, sielun tyhjyyttä, väsyttävää kaihoa.

Kärsimysteni jälkeen olen eloon jäänyt.

Olen lakannut rakastamasta unelmiani, sanoi hän yhä.

– Ja nyt minua seuraa pimeyden henki. Hän on kaikkialla kanssani, ma tante: yöllä, ystävien kanssa keskustellessani, maljan ääressä pidoissakin, syvien mielteiden hetkinä!

Niin kului muutamia viikkoja. Olisi luullut, että vielä parin viikon päästä narrikin olisi jo kokonaan rauhoittunut ja ehkä tullut kelpo ihmiseksi, se on tavalliseksi jokapäiväiseksi ihmiseksi, niinkuin kaikki muutkin ihmiset. Mutta ei! Hänen luonteensa erillaisuus tuli joka paikassa esille.

Kerran hän tuli tädin luo vimmastuneena ja oli äkeissään koko ihmis-suvulle. Joka sanan perästä tuli milloin pilkkaus, milloin tuomitseminen, milloin taas kompa-runo, joilla hän tarkoitti juuri niitä henkilöitä, joita olisi pitänyt kunnioittaa. Hän sekä Piotr Ivanitsh saivat osansa. Ketään ei säällitty. Lisaveta Aleksandrowna alkoi tiedustella syytä.

– Te tahtoisitte tietää, alkoi hän hiljaan ja juhlallisesti: – mikä mieltäni nyt liikuttaa ja vimmastuttaa? Siis kuulkaa: Te tiedätte, että minulla oli ystävä, jota en ole moneen vuoteen nähnyt, mutta jolle sydämmessäni oli aina sijaa. Setäni pakoitti minua tännetulon alussa kirjoittamaan hänelle kummallisen kirjeen, jossa oli hänen rakkaimmat sääntönsä ja ajatusten suunta; mutta minä repäsin sen ja lähetin toisen. Ei ollut siis mitään syytä ystävälläni muuttua. Tämän kirjeen jälestä loppui meidän kirjevaihtomme, ja minä kadotin ystäväni näkyvistäni. Mitäpä tapahtui? Kolmen päivän perästä astuin minä pitkin Newskin katua ja näin yht'äkkiä hänet. Minä seisoin hämmästyksissäni, väreet juoksivat pitkin ruumistani ja silmiini nousivat kyyneleet. Minä ojensin hänelle molemmat käteni enkä voinut ilosta lausua sanaakaan: henki tarttui kurkkuuni. Hän otti toisen käden ja puristi sitä. Päivää Adujew! sanoi hän sellaisella äänellä ikäänkuin vasta eilen olisimme eronneet. "Oletko kauan ollut täällä?" Hän ihmetteli ettemme ennen olleet tavanneet toisiamme. Kysyi sivumennen, mitä minä toimin, missä palvelen, piti velvollisuutenaan ilmoittaa, että hänellä on erinomaisen hyvä paikka, on tyytyväinen palvelemiseen, päällikköihin, tovereihin ja... kaikkiin ihmisiin, ja kohtaloonsa... sanoi sitten, ettei hänellä ole aikaa, että hän kiirehtii kutsutulle päivälliselle – kuuletteko ma tante? – pitkää eron perästä kohdatessaan ystävää hän ei voinut jättää päivällistä...

– Ehkä häntä olisivat odottaneet, huomautti täti, kohteliaisuus ei sallinut...

– Kohteliaisuus ja ystävyys? Ja Te, ma tante! Mitä tämä on? Sanon Teille vielä parempaa. Hän työnsi käteeni osoitteensa ja sanoi, että toisena päivänä illalla odottaa hän minua luokseen – ja katosi. Kauan katselin minä hänen jälkeensä, enkä voinut tointua. Tämä oli lapsuuden kumppali nuoruuden ajan ystävä. Kylläpä hän oli hyvä! Mutta sitten minä arvelin, ehkä hän jätti kaikki illaksi ja sitten pyhittää aikansa todelliseen sydämmelliseen keskusteluun. "Olkoon menneeksi, minä menen". Ilmestyin sinne. Hänen luonaan oli noin kymmenen henkeä ystäviä. Hän ojensi minulle ystävällisemmin kätensä kuin eilispäivänä – se on tosi, mutta sen sijaan sanaakaan sanomatta pyysi hän istumaan korttipöydän ääreen. Minä sanoin, etten lyö korttia ja istuin yksin sohvalle, arvelin, että hän heittää kortit ja tulee minun luokseni. "Etkö lyö korttia?" kysyi hän ihmetellen: "Mitä sinä sitten teet?" Hyvä kysymys! Minä odotin tunnin, odotin kaksi, hän ei vaan lähesty minua; kärsivällisyyteni loppui. Välistä hän tarjosi minulle sikaria, välistä piippua, säällitteli, etten minä lyö korttia, että minun on muka ikävä, koetteli huvittaa minua – millä luulette? – Kääntyi alinomaa puoleeni ja kertoi joka onnistuneen ja onnistumattoman pelinsä lopun. Minä en voinut itseäni enää pidättää, lähestyin häntä ja kysyin, aikooko hän omistaa minulle vähääkään aikaa tästä illasta? Sydämmeni kiehui silloin ja ääneni vapisi. Tämä häntä taisi hiukan kummastuttaa. Hän katsoi minua kummallisesti: "Hyvä", sanoi hän, "anna minä lopetan vaan pelin". Paikalla, kun hän oli tämän sanonut, sieppasin minä hattuni ja tahdoin mennä, mutta hän huomasi ja pidätti minua. "Peli on loppumaisillaan", sanoi hän, "paikalla ruvetaan illalliselle". Vihdoin he lopettivat. Hän istui viereeni ja haukotteli: – siten alkoi meidän ystävällinen keskustelumme. "Sinä tahdoit sanoa minulle jotakin?" kysyi hän. Tämä oli sanottu semmoisella yksitoikkisella ja tunteettomalla äänellä. Minä en puhunut mitään, katselin vaan häntä surullisesti hymyillen. Siitä hän sai aivankuin uutta eloa ja teki minulle kysymyksiä: "mikä sinun on? Eikö sinulta puutu jotakin? Enkö voisi tehdä sinulle jotain hyödyllistä palvelusta..." j.n.e. Minä pudistin päätäni ja sanoin hänelle, etten minä tahtonut

puhua palveluksesta enkä aineellisista eduista hänen kanssaan, vaan siitä mikä on lähimpänä sydäntä: "armaista lapsuuden päivistä, leikeistä ja itsevaltaisuuksista... Mutta ajatelkaa, katsokaa häntä!" Hän ei antanut minun edes puhua ajatustani loppuun. "Sinä olet aina vaan samallinen uneksija", sanoi hän ja käänsi äkkiä puheen, aivankuin pitäen tätä arvottomana, ja alkoi totisesti kysellä minun asioistani, tulevaisuuden toiveistani, edistymisestä, sedästä. Minä ihmettelin miten ihmisessä voi siihen määrään sydän kovettua. Tahdoin koetella viimeisen kerran, yhdyin hänen kysymyksiinsä asioistani ja kerroin, miten minua oli kohdeltu, "Kuulepas mitä ihmiset ovat minulle tehneet": aloitin minä. "Mitä?" keskeytti hän pelästyneenä, "varmaan ovat varastaneet sinulta?" Hän luuli minun puhuvan pikenteistäni; hän ei tiennyt muusta surusta kuin setäkään: mihin määrään ihminen voi paatua! "Niin", sanoin minä, "ihmiset ovat varastaneet minun sieluni..." Sitten aloin puhua rakkaudestani, kärsimyksistäni, sielun tyhjiydestä... minä aloin innostua ja ajattelin, että kertomus minun kärsimyksistäni sulattaa jääkuoren, ettei kyyneleet vielä olleet kuivuneet hänen silmissään... Mutta hän purskahtaa yht'äkkiä nauruun! Minä katsoin häneen ja näin, että hänellä oli kädessä nenäliina: kertomukseni ajalla hän piti naurua vastaan, mutta ei voinut pidättää... Minä keskeytin kauhistuneena kertomukseni. – Riittää, jo riittää, sanoi hän, juo ennemmin viinaa ja aletaan syödä illallista. Palvelija! Viinaa. Mennään, mennään, ha, ha, ha!.. siellä on erittäin hyvä rost... ha, ha, ha, rostbiff...

Hän otti minun käsivarrestani kiinni, mutta minä tempasin itseni irti ja karkasin tuon pelätin luota... Semmoisia ovat ihmiset, ma tante! päätti Aleksander. Sitten hän viittasi kädellään ja meni pois.

Lisaveta Aleksandrownaa säälisti Aleksanderin tulinen, mutta väärälle tielle saatettu sydän. Hän huomasi, että toisella kasvatuksella ja elämän katsannolla olisi hän itse onnellinen ja voisi vielä toisenkin saattaa onnelliseksi; mutta nyt hän on oman sokeutensa uhri ja hänen sydämensä on perinpohjaisesti harhateillä. Hän tekee itse elämästään koetuksen. Miten pitäisi osoittaa hänelle oikean sydämen tie? Missä se pelastava kompassi on? Hän tunsu sen, että ainoastaan hellä, ystävällinen käsi voisi hoitaa tätä kukkasta.

Hän oli onnistunut jo kerran hillitä veljenpojan rauhattomia sydämen puuskia, mutta se oli vaan rakkauden seikassa. Silloin hän tiesi miten loukattua sydäntä pitää kohdella. Kuten taitava diplomaatti ainakin moitti hän vaan Nadinkaa, esitti hänen käytöksensä mitä mustimmassa muodossa, kuvasi hänet kunnottomaksi Aleksanderin silmissä ja ennätti vakuuttaa hänelle, ettei Nadinka ole ansainnut hänen rakkauttansa. Sillä hän repäsi Aleksanderin sydäimestä piinaavan tuskan, asetti sen rauhallisella, vaikk'ei oikeuden pitävällä tunteella – halveksimisella. Piotr Ivanitsh päinvastoin koetti puolustaa Nadinkaa, jolla hän ei ainoastaan saattanut rauhattomaksi, vaan ärsytti Aleksanderin tuskaa ja pakotti ajattelemaan, että häntä arvokkaampi oli saanut etuoikeuden.

Mutta ystävytydessä oli toinen asia. Lisaveta Aleksandrowna näki, että Aleksander oli syyllinen hänen silmissään, mutta ihmisten silmissä oikeassa. Tulee selittää tämä Aleksanderille! Hän ei uskaltanut ryhtyä siihen itse, vaan kääntyi miehensä puoleen, arvellen, ei syyttäkään, että todistamalla ystävytyttä vastaan hänen työnsä ei pahennu.

Piotr Ivanitsh! sanoi hän kerran tälle ystävällisesti: minulla olisi eräs pyyntö sinulle?

– Mitä nyt?

– Arvaapas.

– Puhu: tiedäthän, etten minä pyyntöjäsi vastusta. Varmaankin Pietarhovin huvilasta! vielähan nyt on aikaista...

– En! sanoi Lisaveta Aleksandrowna.

– Mitä sitten? sanoit, että pelkää meidän hevosiamme: tahdotko hiljaisempaa...

– En!

– No, uusia huonekalujako?

Hän pudisti päätään.

– Niinkuin tahdot, minä en arvaa, sanoi Piotr Ivanitsh: – ota ennen tuo arvopaperi ja käytä miten tarvitset, se on eilinen voittoni...

Hän otti taskustaan setelin.

– Ei, älä vaivaa itseäsi, pane rahat talteen, sanoi Lisaveta

Aleksandrowna: tämä asia ei tule sinulle kopekkaakaan maksamaan.

– Ei kelpaa rahakaan kun annetaan! sanoi Piotr Ivanitsh, pannen piiloon setelin: se on verratonta! Mitä sinä siis tarvitset?

– Tarvitaan ainoastaan hiukkasen hyvää tahtoa...

– Saat niin paljon kuin vaan tahdot.

– Näetkös: toissa päivänä kävi Aleksander minun luonani.

– Oh, aavistan jotain pahaa! keskeytti Piotr Ivanitsh.

– Hän oli niin synkkä, jatkoi Lisaveta Aleksandrowna – pelkään ettei tämä vaan saattaisi häntä tekemään jotain.

– Mikä hänen taaskin on? Onko uudelleen petetty rakkaudessa, vai mitä?

– Ei, ystävytydessä.

– Ystävytydessä! hetki hetkeltä ei vaikeampaa! Mitenkä ystävytydessä?

Sitä olisi hauska kuulla: kerro ole niin hyvä.

Lisaveta Aleksandrowna kertoi hänelle, mitä oli veljenpojalta kuullut. Piotr Ivanitsh kohotti olkapäitään.

– Mitä tahtoisit minun tässä tekemään? Näethän millainen hän on!

– Näytä sinä hänelle osanottavaisuutta, kysy, millaisessa tilassa hänen sydämensä on...

– Ei, kysy sinä ennemmin.

– Puhu hänen kanssaan... kuinka se on?.. hellemin, eikä sillä tavalla kuin sinä aina puhut... älä naura tunteille...

– Etköhän käske itkemään...?

– Ei, se hämmentäisi.

– Mitä hyötyä hänellä on siitä?

– Paljon... eikä hänelle yksin... huomautti Lisaveta Aleksandrowna puoliääneen.

– Mitä? kysyi Piotr Ivanitsh. Hän oli ääneti.

– Oh, tuo Aleksander: hän istuu minulla tuossa! sanoi Piotr

Ivanitsh, osoittaen kaulaansa.

– Millä hän on sinua niin rasittanut?

– Kuinka, millä? Kuusi vuotta elämöin hänen kanssaan: milloin hän itkee – pitää lohduttaa, milloin pitää kirjoittaa äidille.

– Tosiaankin, voi sinua raukkaa! Kuinka sinä vaan jaksat? Mikä hirvuihin vaiva: saada kerran kuukaudessa kirje vanhukselta ja heittää se lukematta pöydän alle tahi puhutella veljenpoikaa. Kuinkas muuten, se houkuttelee vistipelistä. Miehet, miehet! Kun on hyvä päivällinen, lafittia kultaisella etiketillä ja kortteja – niin, siinä on kaikki; silloin ei mihinkään muuhun ole tekemistä! Jos tämän lisäksi on vielä tilaisuutta olla olevinaan ja viisastella – niin olette onnelliset.

– Ehkä teidän mielestänne teeskennellä teille, huomautti Piotr Ivanitsh. – Jokaisella on omansa, kultaiseni. Mitäs muuta on tarvis vielä?

– Mitä! Entäs sydän! Siitä ei ole koskaan puhuttakaan.

– Kaikkea muuta!

– Me olemme liian viisaita: mitä me välittäisimme tuommoisista pikkuseikoista? Me hallitsemme ihmisten kohtaloita. Katsotaan mitä ihmisellä on taskussa ja hännystäkin napinlävessä, mutta muusta ei välitetäkään! Tahdotaan, että kaikki olisivat samanlaisia! Löytyipä niiden joukossa yksi tunteellinen, joka voisi rakastaa ja tehdä itsensä rakastetuksi...

– Kauniisti hän on saattanut itseään rakastamaan tuon... mikä hän on? Werotshkan vai minkä? huomautti Piotr Ivanitsh.

– Löysitpä jonkun asettaaksesi hänen rinnalleen! Se on salliman pilkkaa. Se saattaa yhteen aivan kuin kiusalla hellän ja tunteellisen ihmisen kylmän olennon kanssa. Aleksander parka! Hänen järkensä ei sovi sydämen kanssa, siksi hän on semmoisen silmissä syyllinen, jonka järki on liiaksi karannut edelle ja joka ottaa kaikki järjen kannalta...

– Myönnä kuitenkin se, että se on tärkeintä; muutoin...

– En suostu, en mitenkään suostu: se on tärkein ehkä tehtaalla, kenties, mutta Te unohdatte, että ihmisellä on vielä tunto...

– On viisi! sanoi Adujew, minä lu'in sitä jo aapisessa.

– Pelkää harmia ja ikävää! kuiskasi Lisaveta Aleksandrowna.

– No, no, älä suutu: minä teen niinkuin käsket, mutta opeta minua – miten? sanoi Piotr Ivanitsh.

– Anna sinä hänelle kevyt läksy...

– Nuhteitako? No se nyt on minun tehtäväni.

– Paikalla nuhteita! Selitä hänelle ystävällisemmin, mitä voipi odottaa ja vaatia nykyisiltä ystäviltä; sano, ettei ystävä ole syyllinen, niinkuin hän luulee. Minunko on sinua opettaminen? Sinä olet niin viisas... viekastelet niin hyvin... lisäsi Lisaveta Aleksandrowna.

Piotr Ivanitsh rypisti otsaansa viimeisen sanan johdosta.

– Eikö Teillä vielä ollut kylliksi noita sydämen vuodatuksia? sanoi hän vihaisesti. Sopottelitte ja sopottelitte ettekä sittenkään ole vielä kylliksi sopottaneet ystävydestä ja rakkaudesta; nyt minua sotketaan...

– Senpä vuoksi on se viimeinen kerta, sanoi Lisaveta Aleksandrowna – toivon, että hän sen jälkeen tulee lohdutetuksi.

Piotr Ivanitsh pudisti epäilevästi päätään,

– Onko hänellä rahaa? kysyi hän. Ehk'ei ole, niin hän on sen vuoksi...

– Aina vaan rahat mielessä! Hän olisi ollut valmis antamaan kaikki rahat yhdestä ystävän sanasta.

– Mahdollista kyllä; se on juuri hänen tapaistaan! Hän antoi ilmankin kerran departementissa päällikölle rahaa sydämen vuodatuksista... Kas, joku soitti: eikö vaan liene hän? Mitä pitää tehdä? Toista vielä kerran: nuhdella häntä... mitä vielä? Antaako rahaa.

– Mitä nuhtelemista! Ehkä sinä vielä pahennat! Minä pyysin sinun puhumaan ystävydestä, sydämmestä ystävällisemmin, huomaavaisemmin.

Aleksander kumarsi ääneti, söi ääneti runsaasti päivällisellä, mutta väliaikana pyöritteli leivästä palloja ja katseli pulloja ja karafineja kulmiensa alta. Jälestä puolisen tarttui hän hattuunsa.

– Mihin sinä menet? kysyi Piotr Ivanitsh. Istu meidän kanssamme.

Aleksander totteli ääneti. Piotr Ivanitsh tuumiskeli, miten asiaan pitäisi ryhtyä hellemmin ja mukavammin ja kysyi äkkiä nopeasti puheen:

– Minä olen kuullut, Aleksander, että sinun ystäväsi on jotenkin ilkeästi käyttäytynyt sinua kohtaan?

Näistä odottamattomista sanoista nytkäytti Aleksander päätään, aivankuin häntä olisi loukattu ja loi tätiinsä katseen, joka oli täynnä nuhdetta. Tämä ei odottanut myöskään niin jyrkkää ryhtymistä asiaan, painoi alussa päänsä työhönsä päin ja loi myöskin nuhteellisen katseen mieheensä, mutta tämä oli kahden tulen välissä, ruoansulatuksen ja unen, ja senvuoksi ei huomannutkaan näiden katseiden kimmahtamista.

Aleksander vastasi hänen kysymykseensä tuskin kuuluvalla huokauksella.

– Tosiaan, jatkoi Piotr Ivanitsh – mikä ilkeys! Mikä ystävä hän on! Ei ole viiteen vuoteen tavannut ja on niin kylmennyt, että kohdatessaan ei tukehuttanut syleilyillä, mutta kutsui luokseen illaksi, tahtoi panna korttipöydän ääreen... syöttää... Mutta sitten – ilkeä ihminen huomasi ystävänsä kasvut olevan happamen näköiset ja alkoi kysellä hänen asioitaan, asianhaarojaan, tarpeitaan – mikä hävytön uteliaisuus! Mutta vielä – ilkeyden lisäksi hän uskalsi tarjota palvelustaan... apuaan... ehkä

rahaakin! eikä mitään sydämen vuodatuksia! Kauheata, kauheata! Näytä minulle, ole niin hyvä, tuo kummitus, tuo hänet perjantaina tänne päivälliselle!.. Miksi hän pelaa?

– En minä tiedä, sanoi Aleksander vihaisesti. – Naurakaa vaan setä: Te olette oikeassa; minä yksin olen syyllinen. Uskoa ihmisiä, hakea myötätuntoisuutta – kenessä? Siroittaa helmiä – kenen edessä! Ympärillä on halpamaisuutta, heikkomielisyyttä, turhamaisuutta, minä olen vielä säilyttänyt nuoruuden uskon hyvyteen, miehuullisuuteen, pysyväisyyteen.

Piotr Ivanitsh alkoi jotenkin usein ja säännöllisesti nykyktyllä päätään.

– Piotr Ivanitsh, sanoi Lisaveta Aleksandrowna sopottaen, vetäen häntä hihasta, makaatko?

– Vai makaan! sanoi Piotr Ivanitsh herättyään. Minä kuulen. Kaikki "miehuullisuus, hyvyys", makaanko minä?

– Älkää häiritkö setää, ma tante! huomautti Aleksander. Ei hän nuku, jos hänelle häiriytyisi ruoan sulatus, niin Jumala ties, mitä siitä tulisi. Ihminen on luonnollisesti maan haltia, mutta hän on vatsansa orja.

Tätä sanoessaan aikoi hän hymyillä katkerasti, mutta hymyilikin jotenkin happamalla tavalla.

– Sano minulle, mitä sinä oikeastaan tahdoit ystävältäsi? Jotain uhria, vai mitä: että hän olisi kiivennyt seinälle tahi heittänyt itsensä ulos akkunasta? Miten sinä ymmärrät ystävyyttä, mikä se on? kysyi Piotr Ivanitsh.

– Nyt en enää vaadi uhria – älkää olko rauhaton. Minä kiitän ihmisiä, olen tullut surkuteltavaan käsitykseen, niin ystävydestä kuin rakkaudestakin... Minä olen aina kantanut mukanani nämät rivit, jotka tuntuivat minusta kaikkein oikeimmalta määritelmältä näistä molemmista tunteista, niinkuin minä olen ne ymmärtänyt ja niinkuin niiden pitää oleman, mutta nyt huomaan, että sen valhe, ihmisten panetteleminen, tahi ett'eivät surkuteltavasta tunne niiden sydämiä... Ihmiset eivät ole taipuvaiset semmoisille tunteille. Pois, ne ovat petollisia sanoja.

Hän otti taskustaan lompakon, ja lompakosta paperin, joka oli kahdeksi kahdeksanneksi osaksi kirjoitettu.

– Mitä se on? kysyi setä. Näytäpä.

– Ei maksa vaivaa! sanoi Aleksander ja repi paperin.

– Lukekaa, lukekaa! alkoi Lisaveta Aleksandrowna pyytää.

– Kas tällä tavalla pari uudenaikaista ranskalaista romaanin kirjoittajaa määrittelee todellista ystävyyttä ja rakkautta, minä suostuin heidän mielipiteisiinsä, minä ajattelin, että kohtaan elämässäni senlaisia olentoja ja löydän heissä... mutta yhdentekevää! Hän viittasi halveksivaisesti kädellään ja alkoi lukea: "Rakastaa pitää, mutta ei sillä petollisella, arkamaisella ystävyydellä, joka oleskelee meidän kullatuissa saleissamme, joka ei pysy uskollisena, kun näkee kourallisen kultaa, joka pelkää kaksimielistä sanaa, vaan sillä mahtavalla ystävyydellä, joka antaa veren verestä, joka näyttää itsensä taistelussa, verenvuodatuksessa, kanunain jyskeessä, myrskyn ulvonnassa, silloin kuin ystävät suutelevat ruudin savustamilla huulilla, syleilevät verisillä syleilyillä... Jos Pylades on kuolevaisesta haavoitettu, niin Orestes tarmolla ottaen häneltä jäähyväisiä, sattuvalla miekan sivalluksella lopettaa hänen kärsimyksensä, kauheasti vannoo kostavansa ja pitää myös valansa, sitten pyyhkii kyöneleen ja rauhoittuu."

Piotr Ivanitsh säesti tätä koneentapaisella, hiljaisella naurullaan.

– Kenelle Te nauratte setä? kysyi Aleksander.

– Kirjoittajalle, jos hän tosiaan puhuu itsestään leikkiä laskematta, mutta sitten sinulle jos todellakin ymmärsit sillä tavalla rakkauden.

– Onko se tosiaan ainoastaan naurettavaa? kysyi Lisaveta Aleksandrowna.

– On. Olen syyllinen, mutta naurettavaa ja surkuteltavaa se on. Sitäpaitsi Aleksanderkin on samaa mieltä ja antoi luvan nauraa. Hän tunnusti paikalla, että semmoinen ystävyys on – valhetta ja ihmisten panettelua. Se on jo tärkeä askel eteenpäin.

– Se on valhetta sentähden, etteivät ihmiset voi kohota siihen käsitykseen ystävydestä, millaisen sen pitäisi olla...

– Jos ihmiset eivät voi, niin varmaan ei se saa niin ollakaan... sanoi Piotr Ivanitsh.

– Mutta onhan ollut esimerkkejä...

– Ne ovat poikkeuksia, mutta poikkeukset ovat melkein aina pahat.

"Verisiä syyleilyjä, hirmuinen vala, miekan sivallus!.."

Hän purskahti uudestaan nauruun.

– No luepas rakkaudesta, jatkoi hän, minulta meni unikin ohitse.

– Jos se voi saattaa Teille tilaisuuden nauramaan – niin olkoon menneeksi! sanoi Aleksander ja alkoi lukea seuraavati:

"Rakastaminen on – ei kuulua itselleen, lopettaa elämisen itseään varten, mennä toiseen olentoon, koota yhteen esineesen kaikki inhimilliset tunteet – toivon, pelon, surun, nautinnon; rakastaminen on elää loppumattomassa."

– Piru tietää mitä! keskeytti Piotr Ivanitsh. Mikä kokoelma sanoja!

– Ei, tuo on erittäin hyvin! Minua se miellyttää, huomautti Lisaveta Aleksandrowna. – Jatkakaa, Aleksander.

"Ei tietää rajaa tunteelle, omistaa itsensä yhdelle ainoalle olennolle", jatkoi Aleksander lukemistansa, "elää, ajatella ainoastaan hänen omansa tähden, löytää kunniaa alennuksessa, nautinnon surussa ja surun nautinnossa, antautua kaikille mahdollisille vastakohtille, paitsi rakkaudelle ja kateudelle. Rakastaminen on elää ihanteellisessa maailmassa..."

Piotr Ivanitsh nyökäytteli päätään tätä kuullessaan.

"Ihanteellisessa maailmassa, jatkoi Aleksander, erinomaisessa loistossa ja komeudessa. Tässä maailmassa tuntuu taivas kirkkaammalta, luonto komeammalta; pitää jakaa elämä ja aika kahteen osaan – läsnäolevaan ja poissaolevaan, kahteen vuoden aikaan – kevääseen ja talveen; ensimmäistä vastaa kevät, toista – talvi, sillä vaikkapa kukat olisivat miten kauniita ja taivaan sini kuinka kirkas, niin poissa olleessa himmentyy toisen sekä toisen ihanuus; koko maailmassa nähdä ainoastaan yhden olennon ja omistaa siinä koko maailma... Viimeksi vielä, rakastaminen on suojella armaan olennon joka silmäystä, niinkuin beduini suojelee joka kasteen pisaraa, virvoittaakseen kuuman paahtamia huuliaan; hänen poissa ollessaan antaa ajatusparven päästä liikkeesen, mutta läsnäollessa ei voida puhua ainoatakaan sanaa, koetella voittaa toisensa uhrauksissa..."

– Kyllin Jumalan tähden, kyllin! keskeytti Piotr Ivanitsh. Ei ole minulla enemmän kärsimystä! Sinä tahdoit repiä sen: revi, revi pian. No niin!

Piotr Ivanitsh nousi nojatuolista ja alkoi käydä edes takaisin.

– Onko tosiaan löytynyt aikakausi, jolloin leikittä ajateltiin niin ja tehtiin sillä tavalla? sanoi hän. Eikö tosiaan kaikki, mitä kirjoitetaan ritareista ja paimentyöistä, ole harmillinen keksintö heistä? Ja miten löytyy haluakin mennä koskettamaan ja analyseeraamaan niin perin tarkasti noita ihmis-sielun surkuteltavia kieliä, rakkautta, antaa sille tällainen merkitys...

Hän kohotti olkapäitään.

– Miksi Te, setä kiidätte niin kauvas? sanoi Aleksander. Minä tunnen itse itsessäni semmoisen rakkauden voiman ja ylpeilen siitä. – Minun onnettomuuteni on ainoastaan siinä, ett'en ole kahdenlaista olentoa, joka olisi ansainnut tätä rakkautta ja jolla olisi lahjoitettu samanlainen voima...

Rakkauden voima! todisti Piotr Ivanitsh. Olisi ollut samantekevä, jos olisit sanonut heikkouden voima.

– Ei tämä olo sinun tapaistasi, Piotr Ivanitsh, huomautti Lisaveta Aleksandrowna, sinä et tahdo uskoa semmoisen rakkauden olemista muissakaan...

– Entäs sinä? Uskotko sinä todellakin? kysyi Piotr Ivanitsh lähestyen häntä, mutta sinä lasket leikkiä! Hän on vielä lapsi, ei tunne vielä itseään eikä muita, mutta sinun olisi hävettävä. Voisitko tosiaan kunnioittaa miestä, jos hän rakastaisi sillä tavalla?.. Sillä tavallako rakastetaan?

Lisaveta Aleksandrowna heitti työnsä.

– Kuinkas sitten? kysyi hän hiljaan, ottaen miestänsä kädestä kiinni ja vetäen häntä luokseen.

Piotr Ivanitsh rapautti hiljaan kätensä hänen käsistään ja osoitti salaviihkää Aleksanderia, joka seisoi ikkunan luona, selkä heihin päin, sitten jatkoi hän käymistään pitkin huonetta.

– Kuinka! sanoi hän. Aivan kuin et olisi kuullut, miten rakastetaan!..

– Rakastetaan! toisti hän ajatuksissaan ja alkoi hitaasti tehdä työtä.

Neljännestunnin kesti äänettämyys. Piotr Ivanitsh katkasi sen ensimmäiseksi.

– Mitä sinä nykyään teet? kysyi hän veljenpojalta.

– En... mitään.

– Se ei ole paljon. Luethan toki?

– Kyllä...

– Mitä?

– Krilovin runoja.

– Hyvä kirja, mutta ethän sitä yhtä ainoastaan.

– Nykyään sitä yhtä. Jumalani millaisia kuvia ihmisistä, mikä totuus!

– Näytät olevan ihmisille vihoissasi. Onko rakkaus häneen... mikä hän onkaan?.. todellakin tehnyt sinut tällaiseksi?..

– Oh! Sen tyhmyyden olen jo unhottanut. Muutama aika sitten ajoin niiden paikkojen ohitse, joissa olin niin onnellinen ja joissa niin paljon kärsin, ajattelin, että muistolla repisin sydämeni palaisiksi.

– No repäsitkö?

– Näin huvilan, puutarhan, aidan, mutta sydämeni ei edes hypähtänyt.

– Kas siinä se on: sanoinhan minä. Minkätähden ovat ihmiset sinusta niin vastenmielisiä?

– Minkätähden! Sydämen halpuuden Ja vähäpätöisyyden tähden... Jumalani! Kun ajattelee, kuinka paljon ilkeyttä kasvaa siellä, mihin luonto on kylvänyt niin oivallisia siemeniä...

– Mitä se sinua liikuttaa? Tahdotko parantaa ihmisiä, vai mitä?

– Mitäkö liikuttaa? Eivätkö minuunkin lennä lian räiskeet, jossa ihmiset uivat? Te tiedätte, mitä minulle on tapahtunut – ja kaiken tämän perästä ei vielä muka pitäisi vihata ja halveksia ihmisiä!

– Mitä sinulle sitten on tapahtunut?

– Petos, rakkaudessa, niin hävytön ja kylmä unohdus ystävydessä... Ylipäänsä on vastenmielistä, ilkeätä, nähdä ihmisiä ja elää niiden kanssa! Kaikki heidän ajatuksensa, sanansa, työnsä – kaikki perustuvat hiekalle. Tänään juoksevat yhtä päämaalia kohti, kiirehtivät, työntävät toinen toistaan jaloista pois, tekevät hävyttömyyksiä, valehtelevat, alentavat itseänsä, rakentavat juonia, mutta huomenna – ovat eilisen jo unhottaneet ja juoksevat toisen jälkeen. Tänään ylistävät yhtä, huomenna moittivat, tänään ovat tulisia, helliä, huomenna kylmiä... ei; kun tarkastelee, niin elämä on – , kauheata, vastenmielistä! Mutta ihmiset!

– Istuessaan nojatuolissa nukkui Piotr Ivanitsh taaskin.

– Piotr Ivanitsh! sanoi Lisaveta Aleksandrowna, ja töykkäsi häntä hiljakseen.

– Sinä olet alakuloinen, olet alakuloinen! Pitää tehdä työtä, sanoi Piotr Ivanitsh, hieroen silmiään: – sitten et toru ihmisiääkään syyttä. Minkä puolesta tuttavasi ovat kunnottomia. Kaikki ovat kelpo ihmisiä.

– Kyllä! Jos ketä ottaa esimerkiksi niin kaikki ovat Krilovin runojen luontokappaleiden kaltaisia.

– Entäs Hosarowin esimerkiksi?

– Kokonainen perhe luontokappaleita! keskeytti Aleksander. Eräs sokaisee silmänne viekkauksella, hyväilee Teitä, mutta silmien takana... olen kuullut, mitä hän on minusta puhunut. Toinen taas itkee kanssanne solvauksen tähden, mutta huomenna itkee hän solvaajanne kanssa; tänään nauraa hän kanssanne toiselle, mutta huomenna saman kanssa Teille... iljettävää!

– No entäs Luninin?

– Hyviä ovat nuokin. Itse Lunin on kuin se aasi, jonka luota satakieli lentää maailman toiselle äärelle. Mutta rouva, kyllä on hyvä kettu...

– Mitä sanot Soninista?

– En voi mitään hyvää sanoa. Sonin antaa aina hyvän neuvon, kun vaara on ohitse, mutta koetelkaas kääntyä hädässä hänen puoleensa... niin hän päästää illalliset kotia niinkuin kettu suden. Muistatko, miten hän liehakoitsi edessänne, kun hän haki paikkaa Teidän kauttanne? Mutta nyt jos kuulisitte, mitä hän puhuu Teistä...

– Eikö Wolotskowkaan miellytä sinua?

– Mitätön, ja vielä lisäksi ilkeä luontokappale... Aleksander oikein sylkäisi.

– Kylläpä kuvasit! sanoi Piotr Ivanitsh.

– Mitä minä odottaisin ihmisiltä? jatkoi Aleksander.

– Kaikkea: ystävyyttä, rakkautta, yläpuseerin arvoa ja rahaa... Lopetapa tämä maalaus-kuvasto meillä: sano mitä eläimiä vaimoni ja minä olemme?

Aleksander ei vastannut mitään, mutta hänen kasvoilleen ilmestyi hienoa, tuskin näkyvää sala-ivaa. Hän myhähti. Ei tämä kasvojen ilmiö eikä hymy luiskahtaneet Piotr Ivanitshin silmien ohi. Hän katsahti vaimoonsa, tämä laski silmänsä alas.

– No, entäs mikä eläin sinä itse olet? kysyi Piotr Ivanitsh.

– En minä ole ihmisille pahaa tehnyt! sanoi Aleksander arvokkaasti: heitä kohtaan olen täyttänyt kaikki... Minun sydämmeni on lempivänen; minä aukasin leveän sylen ihmisille, mutta mitä he ovat tehneet?

– Hän puhuu kuin hassu! huomautti Piotr Ivanitsh, kääntyen vaimonsa puoleen.

– Sinusta on kaikki hassua! vastasi tämä.

– En minä ole itse vaatinut ihmisiltä, jatkoi Aleksander, suuria urotöitä, en jalomielisyyttä, enkä itsensäkieltämistä... olen vaatinut ainoastaan velvollisuuden tuntoa, mikä on minulle tuleva kaiken oikeuden mukaan.

– Sinä olet siis oikeassa. Pääsit kuivana vedestä. Mutta maltas, minä saatan sinut raittiisen veteen... Lisaveta Aleksandrowna huomasi, että hänen miehensä alkoi puhua ankaralla äänellä, tuli levottomaksi.

– Piotr Ivanitsh! kuiskasi hän. Lopeta jo...

– En lopeta, kuunnelkoon ensin totuuden. Minä lopetan silmänräpäyksessä. Sano, Aleksander, ole niin hyvä, kun sinä äsken maalasit tuttaviasi, milloin roistoksi, milloin tyhmeliineiksi, eikö silloin sydämmessäsi liikahtanut jotakin omantunnon kalvaamisen tapaista?

– Mistä syystä, setä?

– Siitä syystä, että nämä eläimet monta vuotta peräkkäin ovat ottaneet sinua ystävällisesti vastaan: olkoon niin, että niiden ihmisten edessä, joilta he ovat jotakin kokeneet saada, ovat he viekastelleet, tehneet juonia niinkuin sinä sanot; mutta sinulta ei heillä ollut mitään hakemista: mikä pakotti heitä kutsumaan sinua luokseen ja hyväilemään? Tuo ei ole hyvä, Aleksander!.. lisäsi Piotr Ivanitsh vakaasti. Toinen olisi siitä jo, vaikka olisi tiennyt heillä olevankin pikku syntejä, ollut ääneti.

Aleksander punastui kokonaan.

– Minä luulin, että heidän kohteliaisuutensa tuli siitä, että Te minua suosittelitte heille, vastasi Aleksander, mutta ilman mahtipontisuutta, jotenkin tyynesti. – Sitäpaitsi ne olivat seuraelämän suhteita...

– No hyvä; otetaan sitten ulkopuolelta seuraelämää. Olenhan minä jo vakuuttanut sinulle, mutta en tiedä olenko saanut vakuutetuksi, että olet ollut väärässä tuon, mikä hän nyt olikaan, Sashenkan

suhteen. Sinä olit puolitoista vuotta heidän talossaan kuin omainen: asuskelit heillä aamusta iltaan, ja olit vielä tuon halveksittavan tytön rakastama, niinkuin sinä häntä kutsut. Luulisipa, ettei se halveksimista ansaitseisi...

– Mutta miksi hän petti minut?

– Se tahtoo sanoa rakastui toiseen? Olemmehan jo senkin selittäneet tyydyttävästi. Luuletko sinä tosiaan, että jos hän olisi rakastanut sinua edelleen, ettet sinä olisi lakannut häntä rakastamasta?

– Minä? En koskaan.

– No, sitten et sinä käsitä mitään. Mennään siis etemmäksi, ettei sinulla ole ystäviä, vaan minä olen aina arvellut, että sinulla niitä on kolme.

– Kolme? huudahti Aleksander. Oli kerran yksi, mutta sekin...

– Kolme, toisti Piotr Ivanitsh itsepäisesti. Ensimmäinen on, aloitetaan vanhuuden puolesta, tuo yksi. Oltuaan monta vuotta näkemättä, olisi toinen kohdatessaan kääntynyt pois sinusta, mutta tämä kutsui sinut luokseen ja kun sinä tulit happamen näköisenä, kyseli hän osaanotolla, oletko jonkin tarpeessa, tarjosi sinulle palvelustaan, apuaan; olen vakuutettu, että hän olisi antanut sinulle rahaakin – niin! meidän aikakautenamme kompastuu tähän koetuskiiveen ei ainoastaan tunne... ei saata minut tuttavaksi hänen kanssaan: näen, että hän on kunnan ihminen... mutta sinun mielestäsi kavala.

Aleksander seisoi pää alaspäin.

– No mitä arvelet, kuka olisi toinen ystäväsi? kysyi Piotr Ivanitsh.

– Kuka? sanoi Aleksander epäilyksellä. Ei kukaan...

– Häpeämätön! keskeytti Piotr Ivanitsh. Mitä? Entäs Lisa! Etkö punastukaan! Mutta mikä minä olen sinulle, sallitko kysyä?

– Te... sukulainen.

– Tärkeä arvonimi! Ei, minä luulin toki enemmän. Tuo ei ole kiitettävää, Aleksander: tämä on semmoinen puoli, jota koulunkirjoituskaavoissakin nimitetään inhoittavaksi ja jota ei taida löytyä Krilowillakaan.

– Te olette aina työntänyt minua luotanne... sanoi Aleksander arasti, eikä nostanut silmiään.

– Niin, silloin kuin sinä tahdoit syleillä.

– Te olette nauranut minulle, minun tunteelleni...

– Mutta mitä varten, miksi? kysyi Piotr Ivanitsh.

– Te seurasitte minua askel askeleelta.

– Ähä! Lopetitko puheesi! Vai seurasin! Ota itsellesi semmoisien kasvattaja! Mistä hyvästä minä olen kammonnut? Voisin vielä lisätä yhtä ja toista, mutta se olisi halpamaisen pilkkauksen kaltaista...

– Setä... sanoi Aleksander, lähestyen häntä ja ojentaen molemmat kätensä.

– Mene paikallesi: minä en ole vielä lopettanut! sanoi Piotr Ivanitsh kylmästi. – Kolmannen ja parhaan ystäväsi toivon itsesi nimittävän.

Aleksander katsoi taaskin, häneen ja näytti kun hän olisi kysynyt: "missä hän sitten on?" Piotr Ivanitsh osoitti vaimoansa.

– Tuossa hän on.

– Piotr Ivanitsh, keskeytti Lisaveta Aleksandrowna: älä ole olevinasi, Jumalan tähden heitä jo...

– En, älä häiritse.

– Kyllä minä osaan arvontaa antaa tädin ystävyydelle... mutisi

Aleksander epäselvästi.

– Ei, etpä osakaan: jos osaisit, niin et olisi silmilläsi hakenut ystävää katosta, vaan olisit osoittanut häntä. Jos tuntisit häntä kohtaan ystävyyttä, niin pelkästä hänen arvonsa kunnioittamisesta et halveksisi ihmisiä. Hän yksin palkitseisi silmissäsi muiden vaillinaisuudet. Kuka kuivasi kyyneleitäsi ja nyyhki kanssasi? Kuka otti kaikkiin sinun hullutuksiisi osaa ja millaista osaa? Ainoastaan äiti olisi ehkä niin palavasti ottanut kaikki sydämmelleen, eikä sekään olisi aivan samalla

tavalla taitanut tehdä. Jos sinulla olisi inhimillisiä tunteita, et olisi taanoin hymyillyt ivallisesti, olisit nähnyt, ettei tässä ole kettua, eikä sutta, vaan nainen, joka sinua rakastaa, kuin oma sisar.

– Ah, ma tante! sanoi Aleksander, hajamielisenä ja kokonaan kukistettuna tällä soimauksella, luuletteko tosiaankin, etten minä pidä Teitä arvossa ja loistavana poikkeuksena ihmislaumasta? Jumalani, Jumalani! Minä vannon...

– Uskon, uskon, Aleksander! vastasi tämä. Älkää kuunnelko Piotr Ivanitshia: hän tekee kärpäsestä elehvantin! Kun vaan on tilaisuutta, niin hän on olevinansa. Lopeta jo Herran nimessä, Piotr Ivanitsh.

– Paikalla lopetan, paikalla – vielä on viimeinen sana sanottavana. Sinä sanoit, että täytät kaikki, mitä velvollisuutesi niitä kohtaan vaatisi.

Aleksander ei vastannut enää sanaakaan eikä nostanut silmiään.

– No sano, rakastatko äitiäsi. Aleksander sai yht'äkkiä eloa.

– Mikä kysymys? sanoi hän. Ketä minä tämän jälkeen rakastaisin? Minä häntä jumaloin, antaisin henkeni hänen edestänsä...

– Hyvä! Varmaankin sinä sen tiedät, että hän elää, hengittää ainoastaan sinun tähtesi, että jok'ainoa sinun ilosi ja surusi on hänen ilonsa ja surunsa. Nyt hän ei laske aikaa kuukausittain, viikottain, tietoja sinusta ja sinulta... Sanopas milloinko hänelle kirjoitit?

Aleksander säpsähti.

– Kolme... viikkoa takaperin, mutisi hän.

– Ei! Neljä kuukautta! Miksi annat nimittää semmoista käytöstä? No mikä eläin sinä olet? Varmaan et nimitä sen vuoksi, ettei Krilowilla ole semmoista.

– Mitä sitten? kysyi Aleksander peljästyen.

– Sitä sitten, että mummo on surusta sairas.

– Onko se mahdollista, Hyvä Jumala!

– Ei se ole totta, se ei ole totta! sanoi Lisaveta Aleksandrowna ja juoksi heti paikalla piirongin luo, ottaen sieltä kirjeen, jonka hän ojensi Aleksanderille. – Ei hän ole sairas, mutta ikävöi kovin.

– Sinä pilaat hänet Liisa, sanoi Piotr Ivanitsh.

– Sinä taas olet liian ankara. Aleksanderin asianhaarat ovat olleet sitä laatua, että ovat ajaksi houkutelleet häntä.

– Tyttörievun tähden unhottamaan äitinsä – mainiot asianhaarat!

– Ole tuossa jo, Jumalan nimessä! sanoi vaimo vakaasti ja osoitti veljenpoikaa.

Luettuaan äidin kirjeen, peitti Aleksander sillä kasvonsa.

– Älkää häiritkö setää, ma tante; antaa hänen jyristä soimauksilla; minä olen ansainnut pahempaakin: minä olen hylkiö! sanoi hän epätoivoisena väännellen kasvojaan.

– No rauhoitu Aleksander, sanoi Piotr Ivanitsh, sellaisia hylkiöitä löytyy paljon. Antausit hulluuksiin ja unhotit ajaksi äitisi – se on luonnollista; rakkaus äitiin on – rauhallinen tunne. Maailmassa on hänellä yksi vaan – sinä: luonnollisesti on hänen oleminenkin pahoillaan. Rangaista sinua ei ole vielä syytä, sanon ainoastaan lempikirjailijasi sanoilla:

"Miks' rupeat, kuoma, lukemaan,

Kun sulle parast' onpi vaan olla vanhoillaan?"

ja olla anteeksi antavaisempi toisten vioille. Tämä on senlainen sääntö, jota ilman ei käy itsensä eikä muiden eläminen. Siinä on kaikki. No, nyt minä menen nukkumaan.

– Setä! oletteko vihainen; sanoi Aleksander syvästi katuvaisella äänellä.

– Mistä sinä semmoisia luulet? Mitä varten rupeisin vertani tarvelemään? En ole ajatellutkaan olla vihainen. Minä tahdoin ainoastaan näytellä karhun osaa runossa: marakatti ja kuvastin. Mitä, enkö taitavasti näytellyt? Liisa mitä?

Hän tahtoi sivumennen suudella vaimoaan, mutta tämä kääntyi pois.

– Luullakseni olen pilkusta pilkkuun täyttänyt käskysi, lisäsi Piotr Ivanitsh. Mitä sinä?.. Niin tosiaan: unhotin yhden asian... Missä tilassa on sydämesi, Aleksander? kysyi hän.

Aleksander oli ääneti.

– Etkö tarvitse rahaa? kysyi Piotr Ivanitsh taaskin.

– En, setä...

– Ei hän pyydä koskaan! sanoi Piotr Ivanitsh, pannessaan ovea kiinni.

– Mitähän setä ajattelee minusta? kysyi Aleksander oltuansa hetken ääneti,

– Samaa mitä ennenkin, vastasi Lisaveta Aleksandrowna. Luuletteko, että hän puhuu tätä kaikkea Teille sydämmestään, oikein sielustaan.

– Kuinkas muuten?

– Vielä mitä! Ei! Uskokaa, että hän tahtoi olla olevinaan. Näettekö, kuinka hän teki tämän metodin tapaisesti? Levitti järjestyksessä syytökset Teitä kohtaan: ensiksi heikommat ja sitten voimakkaammat; tiedusteli ensin syyn miksi niin ankarasti arvostelitte ihmisiä... mutta sitten jo... kaikessa on metodi! Luulen, että hän on jo nyt unhoittanut.

– Miten paljon järkeä! Mikä elämän, ihmisten tunteminen, mikä itsensä hillitseminen!

– Niin paljon järkeä ja liian paljon taitoa osata itseään hillitä, sanoi ajatuksissaan Lisaveta Aleksandrowna.

– Mutta Te, ma tante, Te varmaan ette enää kunnioita minua? Mutta uskokaa, semmoiset mullistukset, kuin minulla on ollut, voivat houkutella...

– Jumalani! Äiti raukkani!

Lisaveta Aleksandrowna ojensi hänelle kätensä.

– Aleksander, minä en lakkaa kunnioittamasta Teidän sydäntänne, sanoi hän. – Tunne viettelee Teitä tekemään virheitä, siksi minä annan aina Teille anteeksi.

– Ah, ma tante! Te olette nais-ihanne!

– Olen pelkkä nainen vaan.

Sedän torat vaikuttivat kovasti Aleksanderiin. Hän vaipui tässä tätinsä kanssa istuessaan kiusallisiin aatoksiin. Näytti siltä, kuin se rauhallisuus, jonka Lisaveta Aleksandrowna niin suurella vaivalla ja niin taitavasti sijoitti hänen sydämmeensä, saisi hänet yht'äkkiä asettumaan. Turhaan odotti hän jonkinlaista pahan tuulen puuskaa, itse koki hän tuoda esille pistäväisyyttä ja hartautta Piotr Ivanitshin nuotin mukaan; Aleksander oli sekä kuuro että mykkä. Tuntui kuin hän olisi saanut ylitsensä saavillisen kylmää vettä.

– Mikä Teidän on? Miksi Te olette tuommoinen, kyseli täti.

– Ilman vaan, ma tante, sydän tuntuu raskaalta: Setä antoi minun ymmärtää itseään! hän selitti minulle oivallisesti!

Älkää kuunnelko häntä: hän puhuu välistä valhettakin.

– Ei, älkää lohduttakokaan minua. Nyt olen omasta mielestänikin iljettävä. Ihmisiä voi mennä pakoon, mutta niihin voi paeta omaa itseään? Kaikki on arvotonta: kaikki nämät hyvydet, koko elämän tyhjiys, ihmiset, minä itse...

– Ah, tuo Piotr Ivanitsh! lausui Lisaveta Aleksandrowna syvästi huoaten, – hän saattaa vaikka kenelle ikävyyksiä!

– Yksi ainoa lohdutus minulla on jäljellä. En ole ketään pettänyt, en ole ollut petollinen rakkaudessa, enkä ystävydessä...

– Teille eivät ole osanneet antaa oikeata arvoanne, sanoi täti, mutta uskokaa, löytyy vielä sydän, joka osaa antaa Teille arvon; minä takaan sen Teille. Te olette vielä niin nuori, unhoittakaa kaikki tämä, ryhtykää työhön: Teillä on luonnon lahjoja: kirjoittakaa... Kirjoitatteko nykyään mitään?

– En.

– Kirjottakaapas.

– Minä pelkään, ma tante...

– Älkää kuunnelko Piotr Ivanitshia, puhelkaa hänen kanssaan politiikista, maanviljelyksestä, mistä vaan tahdotte, mutta älkää vaan runollisuudesta. Hän ei sano Teille koskaan siitä totuutta. Yleisö antaa Teille kyllä arvon – saattepas nähdä... Alatteko kirjoittaa?

- Kyllä.
- Aloitatteko pian?
- Niin pian kuin voin. Nyt on ainoastaan enää turvaa...

Maattuahan kylliksi, tuli Piotr Ivanitsh heidän luokseen täydellisesti pukeutuneena ja hattu kädessä. Hän neuvoi Aleksanderia myöskin ryhtymään työhön virastossa ja samoin lehden maanviljelys-osastossa.

- Minä tahdon koettaa parastani, vastasi Aleksander, mutta minä lupaan tädille...
- Lisaveta Aleksandrowna antoi hänelle merkin vaitiolemiseen, mutta Piotr Ivanitsh huomasi sen. – Mitä, mitä olet luvannut? kysyi hän.
- Tuoda minulle uusia nuotteja, vastasi täti.
- Ei, se ei ole totta, mitä Aleksander?
- Kirjoittaa novellin tahi jotakin...
- Etkö ole vielä luopunut kaunokirjallisuudelta? kysyi Piotr Ivanitsh, nyppien vaatteistaan pölyä pois. Sinä, Liisa, panet hänet turhaan pyörälle!
- Minulla ei ole oikeutta luopua siitä, huomautti Aleksander.
- Kuka sinua pakottaa?
- Miksi minä vapaaehtoisesti ja kiittämättömästi hylkäisin arvokkaan kutsumuksen, johon olen määrätty. Yksi ainoa kirkas toivo on jäljellä elämässäni, ja minä menetän senkin. Jos minä kadotan sen, mitä korkeammalta on minuun pantu, silloin kadotan itsenikin...
- Mitä sinuun sitten on pantu, selitä minulle, ole niin hyvä?
- Setä, en minä voi sitä itse selittää. Ovatko hiukset Teidän päässä nousseet koskaan muun kuin kamman vaikutuksesta?
- Ei! vastasi Piotr Ivanitsh.
- No, näettekö. Ovatko intohimot riehuneet Teissä, onko mielikuvitus kiehunut ja luonut Teille ihania haamuja, jotka tahtovat miehistyä? Onko sydämmenne erilailta sykkinyt?
- Outoa, outoa! No mitä sitten! kysyi Piotr Ivanitsh.
- Sitä, että kenelle niin ei ole tapahtunut, sille ei voi selittää, minkä vuoksi tekee mieli kirjoittaa, kun kerran joku rauhaton henki käskee... yöllä ja päivällä, unessa ja valveilla: kirjoita, kirjoita... – Mutta ethän sinä osaa kirjoittaa.
- Ole tuossa jo, Piotr Ivanitsh. Kun itse et taida, niin minkätähden hämmennät muita? sanoi Lisaveta Aleksandrowna.
- Suokaa anteeksi, setä, jos huomautan, ettette ole tuomari tässä asiassa.
- Kuka on tuomari? hänkö?
- Piotr Ivanitsh osoitti vaimoan.
- Hän sanoo – leikillä ja sinä uskot, lisäsi hän.
- Neuvottehan itsekkin tänne tultuani minua kirjottamaan, koettamaan itseäni...
- No mitä siitä? Sinä koetit, – ei tullut mitään. Olisit silloin jättänyt.
- Ettekö todellakaan koskaan ole tavannut minulla järjellistä ajatusta, ettekö onnistunutta runoa?
- Kuinkas en olisi löytänyt? olen kyllä. Et sinä ole tyhmä, kuinkas sitten ei järjellisen miehen muutaman puudan painavissa kirjoituksissa löytyisi onnistunutta ajatusta? Eihän siinä olekaan mitään lahjoja, vaan järkeä.
- Ah! sanoi Lisaveta Aleksandrowna, kääntyen harmissaan tuolilla.
- Sydämmen lyöntiä, värähdyksiä, lemmen hurmausta ja muuta semmoista – kenelle ei sitä tapahdu?
- Luulen sinulle ensimmäiseksi? huomautti Lisaveta.
- Kas niin! Mutta muistatko, kun minä ennen ylistin...
- Mitä? En muista...

– Kaikki kokevat näitä asioita, jatkoi Piotr Ivanitsh, kääntyen veljensä pojan puoleen, ken kehen ei liikutuksella koskisi, hiljaisuus tahi yön pimennys siellä, vai mitä, salot, puutarhat, lammet, meri? Jos sitä tuntisivat ainoastaan maalarit, niin ei kukaan heitä ymmärtäisi. Mutta kuvata kaikki nuo tunteet omissa teoksissaan – se on eri asia: siihen tarvitaan lahjoja, mutta sinulla ei niitä luullakseni ole. Niitä ei voi peittää; ne välähtelisivät joka rivissä, joka siveltimen vedossa...

– Piotr Ivanitsh! Sinun on aika lähteä, sanoi Lisaveta Aleksandrowna.

– Paikalla.

– Tahdot saada mainetta? jatkoi hän. Sinä voit kyllä saada mainetta. Sanomalehden toimittaja kiittää sinua, sanoo että pätkät maatalouden hoidosta ovat oivallisesti tehdyt, niissä on ajatusta – kaikki osoittaa, sanoo hän, sivistynyttä tekijää eikä käsityöläistä. Minä oikein iloitsin. Niin! ajattelin, Adujewilla on kaikilla järkeä päässä! huomaatkos: minullakin on itserakkautta! Sinä voit saada mainetta palveluksessakin ja saada kirjailijan maineen...

– Kaunis maine, luonnan kirjailija.

– Jokaisella on oma tehtävänsä: toisen on sallittu majoilla taivaan avaruuksissa, mutta toisen kaivaa lantaa ja sieltä löytää aarteita. Minä en käsitä, miksi halveksitaan kunniallista kutsumusta? Silläkin on oma runollisuutensa. Sinä voisit palvella, saisit työlläsi rahoja, naisit sitten edullisesti, niinkuin suurin osa... En ymmärrä mitä muuta olisi tarvis? Velvollisuus on täytetty, elämä on kulunut kunnialla, ahkeruudessa – kas siinä on onni, minun käsitykseni mukaan ainakin. Minä olen kaupungin-neuvos arvoltani, tehtailija työni mukaan; mutta tarjoapas minulle sijaan ensimmäisen runoilijan arvoa, enpä totta Jumal' avita ottaisikaan!

– Kuule, Piotr Ivanitsh, sinä myöhästyit todellakin! keskeytti

Lisaveta Aleksandrowna. Kello on kohta kymmenen.

– Tosiaankin on jo aika mennä. No, näkemään asti! Kuvittelevat itsestään Jumala ties mitä, mutisi Piotr Ivanitsh mennessään: – ja sitten...

II

Palattuaan sedän luota kotiinsa, istui Aleksander nojatuoliin ja vaipui ajatuksiinsa. Hän muisteli koko keskustelua sedän ja tädin kanssa ja vaati itseltään ankaraa tiliä.

Kuinka hän, hänen ijällään uskalsi ruveta kärsimättömäksi ihmisiä kohtaan ja halveksia heitä, tarkastaa, tuomita niiden mitättömyyttä, turhamaisuutta, heikkoutta, tarkastamaan kaikkia ja jok'ainoaan tuttavansa, mutta unhottaa tarkastaa itseään! Mikä sokeus! Setä antoi hänelle läksyn, niinkuin koulupojalle, tarkasti hänet säie säikeeltä, vieläpä naisen kuullen; miksi hän ei voinut itse katsahtaa itseänsä. Kuinkahan setä kohosikaan tänä iltana vaimonsa silmissä! Se nyt kenties ei ole vielä mitään, niin oikeastaan pitää ollakin; mutta hän kohooa minun kustannuksellani. Setä on vastustamatta ylempänä häntä jokapaikassa ja kaikessa.

Missä, ajatteli hän, on tämän perästä nuoruuden, vihannuuden etuoikeus, järjen ja tunteiden tulisuus, kun ihminen niin vähäisellä kokemuksella, mutta vanhettuneella sydämmellä varustettuna, tarmotonna, menettää sitä joka askeleella, noin vaan sivumennen, välinpitämättömästi? Milloin taistelu tulee tasaiseksi, ja milloin viimein ylipaino tulee sen puolelle? Sen puolella on kumminkin lahjoja, runsaasti sielun voimia... mutta setä esiintyy jättiläisenä häneen verraten. Millä varmuudella hän väittää, voittaa vastaansanojat, pääsee päämääränsä perille, leikillä, haukotellen, pilkaten tunnetta, todellisia rakkauden ja sydämmen vuodatuksia, sanalla sanoen kaikkea, mitä vanhemmat ihmiset ovat tottuneet kadehtimaan nuorilta.

Selvittäen kaikkea tätä muistissaan, punastui Aleksander häpeästä. Hän oli luvannut itselleen pitää itseään ankarasti silmällä ja ensimmäisessä tilaisuudessa nolata setä täydellisesti: näyttää toteen hänelle, ettei mikään kokemus voi vastata sitä, mikä on korkeammalta kotoisin ja että saarnatkoon vaan Piotr Ivanitsh, ei tästä hetkestä yhdenkään pidä hänen kylmistä, säännönmukaisista ennustuksistaan tapahtuman. Aleksander löytää kyllä itse tiensä eikä astukaan pelokkailla, vaan pontevilla ja tasaisilla askeleilla. Hän ei ole enää sama, mikä hän oli kolme vuotta takaperin. Hän on tunkeunut katseellaan sydämmen salaisuuksiin, hän on läpikatsanut intohimojen leikit, on päässyt elämän salaisuuksien perille, tietysti ei kärsimyksettä, vaan siten, että on kaikeksi iäkseen kovettanut itsensä. Tulevaisuus on hänelle selvä, hän on herännyt, saanut siivet – hän ei ole enää lapsi vaan mies – siis rohkeasti vaan eteenpäin! Setä saa nähdä ja näytellä hänen edessään kokeneen mestarin, surkuteltavan koulupojan osaa; hän osaa ihmeeksi käsittää, että löytyy toisenlainen elämä, toisia arvonimiä, toinen onni, paitsi kurjamaista edistystä, jonka setä on itselleen valinnut ja jota hän pakottaa hänellekin, kenties kateudesta. Vielä, vielä yksi ylevä ponnistus – ja taistelu on päättynyt!

Aleksander elpyi. Hän alkoi taas luoda erilaista maailmaa, hiukan viisaampaa edellistä. Täti piti yllä hänessä sitä mielen tilaa ja salaa, silloinkuin Piotr Ivanitsh makasi, meni tehtaalle tahi englantilaiseen klupiin.

Hän kyseli Aleksanderin toimia. Mutta kylläpä se olikin Aleksanderille mieleen. Hän kertoili tädille kirjoituksiensa aiheita ja välistä neuvon muodossa vaati korvausta.

Usein kinasi täti hänen kanssaan, mutta vielä useammin antoi myöden.

Aleksander kiintyi toimeensa niinkuin kiinnytään viimeiseen toivoon. "Eihän tämän jälkeen", puhui hän tädille, "ole enää mitään: tuolla on paljas aro, ei siellä ole vettä, ei ruohoa, pimeys ja erämaa kaikkialla: – mitä silloin on enää elämästä? Mene vaikka hautaan." Hän teki väsymättä työtä.

Välistä tulee sammunut lempi mieleen, silloin joutuu hän mielenliikutukseen – ja tarttuu kynään: kirjoittaa mieltä liikuttavan surulaulun. Kun taasen sappi kiehuu sydämmessä ja kohoittaa sen pohjasta äskettäin vielä siellä raivanneen vihan ja halveksimisen ihmisiä kohtaan – niin saa nähdä – että syntyy muutamia voimallisimpia runoja. Siihen pyrki hän, mietiskeli ja kirjoitti novelleja. Hän tuhiasi paljon mietiskelemistä, tunnetta, aineellista vaivaa ja lähes puolen vuotta aikaa. No niin, vihdoinkin on novelli valmis, läpikatsottu ja kirjoitettu puhtaaksi. Täti on ihastuksissaan.

Tämän novellin tapahtumat eivät olleet nyt Amerikassa, vaan jossain Tambowin kylässä. Toimivat henkilöt olivat tavallisia ihmisiä: pärjääjiä, valehtelijoita ja kaikenlaatuisia hylkiöitä – hännystakissa, ja hatuissa. Kaikki oli johdonmukaista ja paikallaan.

– Arvelen, ma tante, että sopii näyttää tämä sedälle?

– Niin, niin tietysti, vastasi tämä, mutta kuitenkin... eikö olisi parasta antaa painattaa hänen tietämättään? Hän on aina vastaan: sanoo taas jotain... Tiedättehän, että tämä tuntuu hänestä lapsekkaalta.

– Ei, parempi on näyttää! vastasi Aleksander. – Teidän arvostelunne jälkeen ja oman tietoni mukaan, en pelkää ketään, antaa hänen vaan nähdä...

Siis näytettiin. Nähtyään vihkon, synkistyi Piotr Ivanitsh hiukan ja pudisti päätään.

– Mitä, oletteko yhdessä kyhänneet? kysyi hän. On jotensakin pitkältä. Niin tiheästi vielä kirjoitettua: ettäs viitsit kirjoittaa!

– Äläpäs pudistele päätäsi, vastasi vaimo, kuuntele ensin.

– Lukekaa meille, Aleksander.

– Mutta sinun pitää kuunnella tarkasti, elä nuku ja sano meille sitten arvostelusi. Vaillinaisuuksia löytää kyllä jokapaikasta, jos niitä tahtoo etsiä. Sinun pitää olla vaatimattomampi.

– Ei! Minkätähden? Olkoon ainoastaan puolueton, lisäsi Aleksander.

– Eihän tässä muu auttane, kuuntele, sanoi Piotr Ivanitsh huoaten: – mutta sillä välipuheella, että ensinkin ei saa lukea oitis päivällisen jälkeen, muutoin en voi taata, etten nukkuisi. Älä ota sitä itseesi Aleksander; jos vaikka mitä luettaisi jälestä puolen päivän, niin minua painaa aina uni; toiseksi, jos siellä on mitä arvokasta, niin minä sanon mielipiteeni, jos ei ole – olen ainoastaan vaiti, tehkää Te sitten niinkuin itse tahdotte.

Alettiin lukea. Piotr Ivanitsh ei nukahtanut kertaakaan, kuunteli, luomatta silmiään pois Aleksanderista, ani harvoin räpsytti silmiään, pari kertaa nyökäytti hyväksyen päätään.

– Näetkös! sanoi vaimo puoliääneen. Johan minä sinulle sanoin.

Hän nyökäytti päätään vaimolleenkin. Luettiin pari kertaa peräkkäin. Ensimmäisenä iltana lukemisen perästä kertoi Piotr Ivanitsh, vaimonsa kummastukseksi, kaikki mitä edelläpäin tulee.

– Mistä sinä sen tiedät? kysyi hän.

– Vaikeako sitä on arvata! Ajatus ei ole uusi – tuhat kertaa on siitä kerrottu. Pitemmältä ei maksaisi lukeakaan, mutta katsotaan kuitenkin, kuinka pitkälle se on hänessä kehittynyt.

Toisena iltana kun Aleksander oli lopettamaisillaan viimeistä sivua, niin Piotr Ivanitsh soitti. Palvelija astui sisään.

– Valmista vaatteet, sanoi hän. – Suo anteeksi, Aleksander, että keskeytin: minulla on kiire, – minä myöhästyn klupin vistipelistä. Aleksander lopetti. Piotr Ivanitsh läksi nopeasti tiehensä.

– No, näkemään asti! sanoi hän vaimolleen ja Aleksanderille. En minä enää poikkeaa tänne.

– Malta! malta! huudahti vaimo: – miksi et sano mitään novellista.

– Sopimuksen mukaan ei tarvitse, vastasi hän ja alkoi mennä.

– Se on itsepintaisuutta! sanoi vaimo. Oh, hän on niin itsepintainen – kyllä minä hänet tunnen! Älkää huoliko siitä Aleksander:

"Se on pahansuopaisuutta!" ajatteli Aleksander. Hän tahtoo polkea minut lokaan, raastaa omaan ilmapiiriinsä. Kumminkin hän on viisas virkamies, tehtailija – eikä mitään muuta, mutta minä olen runoilija...

– Tuo ei kelpaa mihinkään, Piotr Ivanitsh! sanoi vaimo kyyneleet melkein silmissään. Sano edes jotakin. Minä näin, että sinä hyväksymisen merkiksi nyökäytit päätäsi, varmaan sinua miellytti. Et tahdo vaan itsepintaisesti myöntää. Kuinka sopisi myöntää, kun novelli miellyttää meitä! Meillä on liiaksi järkeä huomaamaan. Tunnusta vaan, että on hyvä.

– Minä nyökäytin päätä sentähden, että novellista näkyy, että Aleksander on viisas, mutta hän ei tehnyt viisaasti, kun kirjoitti sen.

– Kuitenkin, setä, arvostelu on sitä laatua...

– Kuule minua: ethän sinä minua kumminkaan usko; ei ole siis mitään riitelemistäkään; valitaan ennen välittäjä. Teenpä vielä senkin, että lopettaisimme väliltämme tämän riidan ainiaaksi: minä nimitän itseni tämän novellin kirjoittajaksi ja lähetän sen ystävälleni lehden aputoimittajalle: katsotaan mitä hän sanoo. Sinä tunnet hänet ja varmaankin luostat hänen tuomioonsa. Hän on kokenut mies.

– Hyvä, katsotaan.

Piotr Ivanitsh istui pöydän ääreen ja kirjoitti pikimmältään muutaman rivin, antoi sitten kirjeen Aleksanderille.

Vanhoilla päivilläni olen antautunut kirjailijatoimeen, kirjoitti hän, minkä sille tekee: mieli himoaa kunniaa ottaa tässäkin, – olen tullut hulluksi! Siis olen kyhännyt tämän tarjoomani novellin. Tarkastakaa sitä ja jos se kelpaa, niin painakaa se lehteenne, tietysti maksun edestä: tiedättehän sen, etten minä tee työtä ilmaiseksi. Te kummastutte, ettekä usko minua, minä annan luvan panna sukunimenikin alle, varmaan siis en valehtele.

Ollessaan vakuutettu novellin kiittävästä arvostelusta, odotti Aleksander rauhallisesti vastausta. Hän oli iloinen siitäkin, että setä muistutti kirjelapussa maksustakin.

"Hyvin, hyvin viisaasti", ajatteli hän. – "Mamma valittaa, että vilja on huokeaa: ehk'ei hän lähetäkään kohta rahaa, mutta tässä hän saisikin paraasen aikaan puoli toista tuhatta kenties."

– Kului viikkoa kolme, mutta vastausta ei tullut! Vihdoinkin eräänä aamuna tuotiin Piotr Ivanitshille iso paketti.

– Aha! takaisinpa lähetettiin, sanoi hän viekkaasti vilahtaen vaimoonsa.

Hän ei aukaissut kirjettä eikä näyttänyt vaimolleen, vaikka tämä olisi kuinka pyytänyt. Saman päivän iltana, ennen klupiin menoaan, läksi hän itse veijensäpojan luo.

Ovi oli lukitsematta. Hän astui sisään. Evsei kuorsasi viruessaan eteisessä lattialla poikkipäin. Kynttilän sydän oli himmeästi palanut ja riippui alas kynttiläljalasta. Hän katsahti toiseen kamariin: siellä oli pimeä.

"Oh, pikkukaupunkilaisuus", mutisi Piotr Ivanitsh.

Hän potkasi Evseitä, näytti hänelle ovea, kynttilää ja uhkasi kepillä. Kolmannessa kamarissa istui Aleksander pöydän ääressä, kädet pöydällä, mutta pää nojaten käsiä vasten, hän makasi myöskin. Hänen edessään oli paperi. Piotr Ivanitsh katsoi – runoja. Hän otti paperin ja luki seuraavata:

Kevään kaunis aik' on saapununna,
Mun ijäks' lempi katois rinnastain
Se haudan uneen ompi nukkununna
Eik' enää liekehdi se suonissani!
Jo aikaa sitten orvoll' alttarille
Mä Jumalan jo toisen kohotin,
Rukoilen häntä... mutt...

– Mutta itse mies on nukkunut! Rukoile kultaseni, äläkä laiskistele! sanoi Piotr Ivanitsh ääneen. – Omat runosi, ja kuinka ne ovat sinut sokaisseet! Miksi muuta arvostelua? Itse olet tuominnut itsesi.

– Aha! sanoi Aleksander venyttäen itseään, olette yhä vielä kyhäelmiäni vastaan! Setä, sanokaa suoraan, mikä Teitä pakoittaa niin itsepäisesti vainoamaan lahjoja, kun niitä kerran ei voi olla tunnustamatta...

– Kateus, Aleksander. Tuomitse itse: sinä saavutat mainetta, kunniaa, kenties kuolemattoman nimen, mutta minä jään varjoon ja minun täytyy tyytyä hyödyllisen ahkeroisijan nimeen. Olenhan minäkin Adujew! Kuinka tahdot, minua harmittaa! Mitä minä olen? Olen elänyt ikäni hiljaan, tuntelemattomana, tein vaan työni ja olin vielä onnellinen ja ylpeä siitä. Eikö tämä ole surkuteltava osa? Kun kuolen, niin en tiedä enkä tunne mitään, tietäjäin ennustavat kielet eivät puhu minusta, kaukaiset vuosisadat, tulevat sukupolvet, maailma ei tule minun nimelläni täytetyksi; eivät tiedä, että

maailmassa oli elänyt kaupungin-neuvos Piotr Ivanitsh Adujew, minä en voi lohduttaa itseäni sillä haudassa, jos minä ja hauta säilymme jollain tavalla sukupolveen asti. Mikä ero sinun ja minun välilläni: kun sinä levität suhisevat siipesi, lennät pilven alla, saan minä lohduttaa itseäni sillä, että ihmisen vaivojen seassa löytyy pisara minunkin mettäni, niinkuin sinun lempikirjailijasi sanoo.

– Jättäkää hänet Jumalan tähden rauhaan; mikä lempikirjailija hän on! Hän tekee ainoastaan pilkkaa lähimmäisistään.

– Vai niin! Vai pilkkaa! Etköhän siitä hetkestä lakannut pitämästä Krilowista, kun näit hänellä oman kuvasi? Mutta apropos! tiedätkö että sinun tuleva maineesi, kuolemattomuutesi on taskussani? minä toivoisin ennemmin, että siellä olisivat sinun rahasi: se oli luotettavampaa.

– Mikä maine?

– Vastaus sinun kirjeesesi.

– Ah! antakaa Jumalan nimessä pian. Mitä hän kirjoittaa?

– En minä ole lukenut; lue itse mutta ääneen.

– Ja Te voitte pidättää itseänne.

– Mitä se minua liikuttaa?

– Kuinka, mitä! Olenhan minä Teidän veljenne poika: miten sitten ette olisi utelias? Mikä kylmäkiskoisuus! Se on itsekkäisyyttä, setä.

Ehkä? Minä en kiellä. Sitä paitsi minä tiedän, mitä siinä on kirjoitettu. Tuossa on, lue!

Aleksander alkoi lukea ääneen, mutta Piotr Ivanitsh koputteli kepillään saappaitaan.

Kirjeessä oli näin:

"Mitä kumman uskottelemista tämä on, rakkahin Piotr Ivanitsh? Te kirjoitatte novelleja! Mutta kuka Teitä uskoo? Te aiotte pettää minua vanhaa varpusta! Jos tämä olisikin totta, josta Herra varjelkoon, jos olisittekin kaapannut kynänne kalleista, sananmukaisessa merkityksessä, riveistä, joista jokainen maksaa enemmän kuin ainoastaan tukaatin ja lopetettuanne tekemästä kunnioitettavia yhteenlaskuja, jos olisittekin kirjoittanut edessäni olevan novellin, niin silloinkin sanoisin Teille, että kehnot tehdas-teokset ovat paljon arvokkaampia, kuin tämä tekeleenne."

Äkkiä painui Aleksanderin ääni.

"Mutta minä en usko niin loukkaavaa Teistä", jatkoi hän arasti ja hiljaan.

– Minä en kuule, Aleksander, lue kovemmin! sanoi Piotr Ivanitsh.

"Suosien novellin kirjoittajaa, tahdotte varmaan tietää minun mielipiteeni. Se on tässä: Kirjoittaja on varmaan nuori mies. Hän ei ole tyhmä, mutta on jotenkin syyttä suuttunut koko maailmaan. Mikä vihan henki vallitsee kirjoituksessa. Varmaan on hänen ihan teensä haihtunut. Jumalani! Milloin senlaiset ihmiset loppuvat olemasta? Säälittää suuresti, kun väärästä katsantotavasta elämään, hukkuu meillä paljon lahjakkaita ihmisiä, tyhjissä, hedelmättömissä unelmissa, turhissa pyrinnoissa siihen, johon heillä ei ole kutsumusta."

Aleksander pysähtyi ja veti henkeä. Piotr Ivanitsh sytytti sikarin ja puhalsi renkaan savuisia. Tavallisuuden mukaan olivat hänen kasvonsa aivan tyynet. Aleksander jatkoi lukemista tukehtuneella, tuskin kuuluvalla äänellä:

"Itserakkaus, haaveksiminen, ennenaikainen sydämen taipumusten kehittyminen ja järjen jäykistyminen, karttamaton seuraus – laiskuus, siinä ovat tämän pahuuden seuraukset. Tiedot, ahkeroinen, käytännöllinen työ – se voi saada vireille meidän laiskan ja sairaan nuorison."

– Koko asian olisi voinut selittää kolmella rivillä, sanoi Piotr Ivanitsh, katsottuaan kelloa, – mutta hän kirjoitti ystävällisen kirjeen – kokonaisen esitelmän! Eikö hän vaan liene turhan

tarkka? Luetaanko enää etemmäksi, Aleksander? Heitä pois: sitä on ikävä kuulla. Minun pitäisi sanoa sinulle jotakin...

- Ei, setä, antakaa minun juoda kalkki pohjaan saakka: minä luen loppuun.
- No, lue vaan terveydeksesi.

"Tämä surullinen henkisten taipumusten suunta", luki Aleksander, "tulee esille Teidän lähettämänne novellein joka rivissä. Sanokaa Teidän suosikillenne, että kirjailija voi ainoastaan silloin kirjoittaa, kun hän ei ole persoonallisen vaikutuksen ja puolueen alaisena. Hänen täytyy silmäillä tynellä ja kirkkaalla katseella elämää ja ylipäänsä ihmisiä, – muutoin hän kuvailee ainoastaan omaa itseään, joka ei liikuta ketään. Tämä vaillinaisuus vallitsee suuresti novellissa. Toinen ja pääasia on – älkää sanoko sentään tätä kirjailijalle, sääliä hänen nuoruuttaan ja kirjailija-itseserakkauttaan, kaikkein rauhatointa kaikista itseserakkauksista – siihen tarvitaan lahjoja, joiden merkkiäkään tässä ei löydy. Kieli on tosin joka kohdassa kieliopillista ja puhdasta; kirjoittajalla on sujuva kirjoitustapa?.. Töin tuskin sai Aleksander luetuksi loppuun asti."

– Niin olisi hän aikoja sitten voinut sanoa! lausui Piotr Ivanitsh, mutta hän löörpötteli Jumala ties mitä! Loput voimme häneltäkin kahden kesken tuomita.

– Aleksanderin kädet vapisivat. Ääneti, niinkuin ihminen joka huumautuu odottamattomasta lyönnistä, katseli hän himmeillä silmillä suoraan seinään. Piotr Ivanitsh otti häneltä kirjeen ja luki seuraavan jälkilisäyksen: "Jos mielenne välttämättömästi tekee saada se sijoitetuksi lehtemme – niin ehkä, Teidän tähtenne. Kesäkuukausilla, jolloin lehteä vähän luetaan, minä sijoitan sen, mutta maksusta ei ole ajattelemistakaan."

– No, Aleksander, miltä tuntuu? kysyi Piotr Ivanitsh.

– Rauhallisemmalta, kuin olisi voinut odottaa, vastasi Aleksander väkinäisesti. – Tuntuu kuin se ihminen voi tuntea, joka on kaikessa pettynyt.

– Ei, vaan kuin ihmisen, joka on itseään pettänyt ja tahtoi muitakin pettää...

Aleksander ei kuullut tätä vastausta.

– Oliko tämäkin vaan unelma? ja tämäkin petti minut? kuiskasi hän. Katkera häviö! No, miksi en tottuisi pettymään! Mutta minkätähden, minä en ymmärrä, minuun oli pantu vastustamaton kehoitus luomiseen?

– Siinä se on, että sinuun pantiin kehoitus, mutta luomisvoiman olivat unohtaneet panna, sanoi Piotr Ivanitsh, johan minä sanoin.

Aleksander vastasi huokauksella ja alkoi miettiä, Mutta sitten syöksi hän nopeasti aukaisemaan kaikkia laatikoita, veti esille muutamia vihkoja, kääröjä ja alkoi julmistuneena heitellä niitä – kamiiniin.

– Älä unhota tätä, sanoi Piotr Ivanitsh siirtäen hänen luokseen paperiarkin, jossa oli aloitettu runo ja joka oli pöydällä levällään.

– Ja tämäkin menköön samaa tietä! sanoi Aleksander epätoivoisena, heittäen runot kamiiniin.

– Eikö löydy vielä jotakin? Haeppas tarkkaan, kysyi Piotr Ivanitsh, katsellen ympärillensä, tee kerran jotain viisasta tekoa. Kas, mikä kimppu tuolla kaapin päällä on?

– Sekin saa mennä samaa tietä, sanoi Aleksander, vetäen alas sen, siinä on pätkiä maan taloushoidosta.

– Älä polta, älä polta sitä! Anna minulle! sanoi Piotr Ivanitsh, ojentaen kättään! – ne eivät ole turhuuksia.

Mutta Aleksander ei kuunnellut.

– Ei! sanoi hän häijyesti, jos minulta kerran on kadonnut jalo luomiskyky kauneuden piiristä, niin en tahdo myöskään työskentelemistäkään: – Kohtalo murtakoon minua tällä.

Kimppu lensi kamiiniin.

– Turhan päiten heitit! huomautti Piotr Ivanitsh ja kaivoi sillä välin kepillä pöydän alla olevasta korista, eiköhän olisi vielä jotain uuniin heitettävää.

– Mutta mitä me teemme novellille, Aleksander?

Se on minulla.

– Ehkä tarvitsette liistaroida väliseinää?

– En, nyt en tarvitse. Enköhän lähetä sitä noutamaan? Evsei! Oletko taaskin nukkunut; katso etteivät varasta nenäsi alta minun kaapuani! Mene pian minun kotiini, pyydä siellä Vasililta se paksu vihko, joka on kabinetissa piirongin päällä, ja tuo se tänne.

Aleksander istui pää käden nojassa ja katseli kamiiniin. Vihko tuotiin. Aleksander katseli puolivuotisten vaivojen hedelmää ja vaipui ajatuksiinsa, Piotr Ivanitsh huomasi sen.

– No, lopeta jo, Aleksander, sanoi hän. Puhutaan muusta.

– Tämäkin menköön samaa tietä, huudahti Aleksander ja heitti vihon uuniin.

Molemmat katselivat, miten se alkoi palaa, Piotr Ivanitsh nähtävästi tyytyväisyydellä, Aleksander surulla, melkein kyyneleet silmissä. Päälimäinen lehti liikahti ja nousi aivan kuin näkymättömän käden kääntämisestä; sen syrjät kipristyivät, se musteni, sitten vetäytyi kokoon ja leimahti; sen perästä leimahti pian toinen, kolmas, nousipa monta lehteä yht'aikaa ja paloivat yhdessä läjässä, mutta niitä seuraava sivu oli vielä valkea, muutaman sekunnin perästä alkoivat senkin syrjät mustua.

Aleksander ennätti lukea kumminkin siitä: III: mas luku. Hän muisti mitä siinä luvussa oli ja hän alkoi sääliä vihkoa. Hän nousi nojatuolista ja tempasi pihdit, pelastaakseen loput luomisestaan. "Kenties vielä"... kuiskasi hänelle toivo.

– Maltas, anna minä hämmennän kepillä, sanoi Piotr Ivanitsh, poltat itsesi pihdillä.

Hän työnsi vihon kaminan syvempään pohjukkaan suoraan hiilille. Aleksander seisoi kahden vaiheilla. Vihko oli paksu eikä antanut pian tulen omaksi. Sen alta kohosi ensin paksu savu; liekki leimahteli silloin tällöin sen alta, nuolaisi sen syrjää jätti jälkeensä ja katosi uudelleen. Vielä olisi voinut pelastaa. Aleksander ojensi jo kättään, mutta samassa hetkessä liekki valasi nojatuolin, Piotr Ivanitshin kasvot, pöydän, koko vihko leimahti tuleen ja hetken päästä sammui, jättäen jälkeensä läjän mustaa tuhkaa, jota myöten paikoittain juoksi tulikieliä. Aleksander heitti pihdit pois.

– Kaikki on lopussa! sanoi hän.

– Lopussa! toisti Piotr Ivanitsh.

– Oh! lausui Aleksander, minä olen vapaa!

– Tämä on jo toisen kerran kun minä autan sinua kortteerini puhdistamisessa, sanoi Piotr Ivanitsh, – toivon että tällä kertaa...

– Ei toiste enää, setä.

– Amen! lisäsi setä ja pani kädet hänen olkapäilleen. – No, Aleksander neuvon sinua, älä pane vastaan: kirjoita heti paikalla Ivan Ivanitshille, että hän lähettäisi sinulle työtä maatalouden-hoidon osastoa varten. Tulisien jälkien, kaikkien tyhmyyksien perästä, kirjoitat nyt oikein jotain järkevää. Ivan Ivanitsh sanoo minulle aina: mitä Teidän veljenne poika...

Aleksander pudisti surullisesti päätään.

– En voi, sanoi hän, en, en voi: kaikki on lopussa.

– Mitä sinä nyt aiot tehdä?

– Mitä? kysyi hän ja rupesi miettimään, nyt ainakaan en vielä mitään.

– Pikkukaupungissa osataan tehdä – ei mitään; mutta täällä... Miksi olet ensinkään tullut tänne?

Se on selittämätöntä!.. Olkoon jo kylliksi tästä. Minulla olisi sinulle pyyntö.

– Aleksander kohotti hitaasti päätään ja katsoi setään kysyväisesti.

– Tunnethan sinä, alkoi Piotr Ivanitsh, siirtäen nojatuolia

Aleksanderin luo, minun asiakumppanini Surkowin?

Aleksander nyökäytti päätään.

– Olethan välistä syönyt luonani hänen kanssaan päivällistä, mutta ennätitkö tarkastaa hyvin, millainen lintu hän on? Hän on hyvä mies, mutta hyvin tyhjä. Hänessä vallitseva heikkous on – naiset. Onnettomuudeksi niinkuin näit, ei hän ole ruma, hän on punaposkinen, sileä, pitkä, aina käheröity, hajuvettä päässä, puettu muotikuvan mukaan: siitähän luulottelee, että kaikki naiset ovat hänen tähtensä hulluina. – Hitto olkoon hänen kanssaan kokonaan, en minä olisi sitä huomannut; mutta nyt on hätä edessä: jos himo saa pikkuisenkin valtaa, niin hän alkaa tuhlata. Sitten hänellä pitää olla surpriiseja, lahjoja, mieltymyksen osoituksia, itse hän alkaa keikailla, muuttaa ajopeliä, hevosia... sillä tavoin tulee ihan kokonainen häviö! Kyllä hän juoksi vaimonikin jälessä. Minä en enää pitänyt huolta lähettämällä palvelijaa teatteriin ostamaan piljettejekään, Surkow tuo ihan varmaan. Jos tarvitsee vaihtaa hevosia, tuoda jotain harvinaista, työntää ihmistulvaa tieltä pois, käydä ja tarkastaa kesähuvilaa, niihin hänet vaan lähettää – kaikessa kultamies. Hän oli niin tarpeellinen: sellaista ei löydä rahallakaan. Sääli! Minä en häirinnyt häntä tahallani, mutta vaimoani hän kovin kyllästytti: sitten ajoin minä hänet pois. Kun hän rupesi tällä tavalla tuhlaamaan, niin korot eivät riitä, hän on alkanut pyytää minulta – rahaa; jos kieltää, niin hän alkaa puhua kapitalista. "Mitä minä teen tehtaallanne? Ei ole koskaan vapaita rahoja käsissä! Jos hän käyttäisi hyviin tarpeisiin... mutta ei, hän hakee aina seuraa suuressa maailmassa, minä tarvitsen jaloja vehkeilyjä: minä en voi elää ilman rakkautta!" Eikö hän ole aika aasi? Hän on melkein neljäkymmenen vanha eikä voi elää rakkaudetta!

Aleksander muisti itseään ja hymyili surullisesti.

– Hän valehtelee vaan, jatkoi Piotr Ivanitsh. – Minä huomasin kyllä jälestä päin mitä hän hommaa. Hän ei tekisi muuta kuin kerskailisi, – jotta hänestä puhuttaisi; hän on nyt yhteydessä jonkun kanssa, häntä nähtiin sen loogissa, hän istui kesähuvilassa balkongilla kahden kesken myöhään illalla, oli sen kanssa jossain yksinäisessä paikassa ajaen vaunuilla tahi ratsastaen.

Tästä kaikesta seuraa, että nämät n.s. jalot vehkeilyt – piru vieköön! Tulevat paljon kalliimmiksi, kuin epäjalot.

– No, mihin tämä kaikki vie, setä? kysyi Aleksander. En huomaa mitä minä voisin auttaa.

– Saatpa nähdä. Muutama aika sitten palasi ulkomailta tänne nuori leski, Julia Pawlowna Tafajewna. Hän on erittäin sievä. Hänen miehensä kanssa olin minä ja Surkow hyviä ystäviä. Tafajew kuoli vierailta mailla. No arvaatko nyt?

– Arvaan: Surkow on rakastunut leskeen.

– Niin: hän on tullut kokonaan hassuksi! Mutta vielä?

– Vielä... en tiedä...

– No millainen sinä olet! Siis kuule! Surkow on minulle pari kertaa antanut vihiä, että hän tarvitsee pian rahaa. Minä arvasin paikalla, mitä se merkitsee, mutta miltä haaralta tuuli käy – sitä en voinut arvata. Minä rupesin utelemaan, mitä varten hän tarvitsi rahoja? Hän kursaili, kursaili, mutta sanoi kumminkin vihdoinkin, että hän tahtoo laittaa itselleen asunnon Liteinajalla. Minä aloin muistella, mitä ihmeitä olisi Liteinajalla – ja muistinkin, että Tafajewna asuikin siellä ja aivan vastapäätä sitä paikkaa, jonka hän oli valinnut. Hän oli antanut jo käsirahaakin Häntä uhkaa välttämätön onnettomuus, jos... sinä et auta. Oletko nyt arvannut?

Aleksander kohotti hiukan nenäänsä ylöspäin, antoi katseensa luistaa pitkin seinää, kattoa, räpäytti silmiään pari kertaa, alkoi katsella setäänsä, mutta oli vaihi.

Piotr Ivanitsh silmäili häntä hymyillen. Hänestä oli ihmeen hauskaa huomata, että järki tahi arvaamistaito oli pettänyt ja antoi ymmärtää sen.

– Mikä sinun on, Aleksander? Ja vielä kirjoitat novelleja! sanoi hän.

– Ah, minä arvasin setä!

– No, Jumalan kiitos!

– Surkow pyytää rahaa; Teillä niitä ei ole ja tahdotte, että minä...

Hän ei lopettanut puhettaan.

Piotr Ivanitsh purskahti nauruun. Aleksander ei lopettanut lausettaan ja katseli setää hämmästyneenä.

– Ei sitä! sanoi Piotr Ivanitsh.

– Tapahtuuko milloinkaan, ettei minulla olisi rahaa? Koettele kääntyä joskus puoleeni, niin näet. Kuule nyt. Tafajewna muistutti hänen kauttaan minun tuttavuudestani hänen miehensä kanssa. Minä kävin siellä ja pyysi hän käymään luonaan; minä lupasin ja sanoin, että tuon sinut mukani: no, nyt toivon sinun ymmärtävän.

– Minut? toisti Aleksander, katsoen suurilla silmillä setää. – Tietysti minä... nyt ymmärrän... lisäsi hän nopeasti, mutta viimeinen sana tarttui kiinni.

– Mutta mitä sinä ymmärsit? kysyi Piotr Ivanitsh.

– Vaikka minut tappaisitte, en sittenkään ymmärrä setä mitään! Antaas olla... ehkä hänellä on hauska koti... Te tahdotte että huvittelisin... kun minun on niin ikävä...

– Sepä kaunista! Vai rupeisin sinua kuljettelemaan sen vuoksi pitkin taloja. Sitte ei muuta olisi enää jäljellä kuin peittäisin suusi liimalla yöksi karpäsiltä! Ei se ole sitä. Asia on tämä: laita niin että Tafajewna rakastuu sinuun.

Aleksander kohotti äkkiä kulmakarvojaan ja katsoi setää.

– Te laskette leikkiä, setä? Se olisi kunnottomuutta, sanoi hän.

– Siinä missä tosiaan on kunnottomuutta, niin sinä et sitä huomaa, mutta missä on asia hyvin yksinkertainen ja luonnollinen... se on sinun mielestäsi kunnottomuuksia. Mitä siinä olisi kunnottomia? Tarkasta, miten itse rakkaus on kunnoton, veren ja itserakkauden leikkiä... Mutta maksaako sinun kanssasi puhua, uskothan sinä vielä sallimuksen, määräykseen, jota ei voi välttää rakastumisen suhteen sielujen sopuointuun!

– Suokaa anteeksi: tällä haavaa en usko mitään. Mutta voinko rakastaa ja rakastua noin vain käskystä.

– Voi kyllä, mutta et vaan sinä. Älä pelkää: en minä anna sinulle niin viisasta tehtävää. Teepäs vaan tämä asia. Mielistele Tafajewnaa, ole hänelle kohtelias, älä anna Surkowille tilaisuutta olla hänen kanssaan kahden kesken... no yksinkertaisesti, saata hänet raivoon. Hämmennä häntä: kun hän sanoo sanan, sano sinä kaksi, hän kun sanoo mielipiteesi sano sinä vastaan. Saata hänet aina pois suunnilta, alenna häntä joka askeleelta...

– Miksi?

– Etkö vieläkään ymmärrä! Sentähden ystäväni, että hän tulee alussa hassuksi mustasukkaisuudesta ja harmista, mutta sitten kylmenee. Pian hänelle tämä tapahtuu. Hän on tyytymättömyyden asti mustasukkainen. Silloin hän ei tarvitse kortteeria, rahat jäävät koskematta ja tehtaan asiat menevät omaa menoaan. Ymmärrätkö nyt? Tämä on jo viides kerta, kun teen hänelle tällaisen kepposen: muinoin, kun olin naimaton ja nuorempi, tein itse niitä, tahi lähetin jonkun ystävästäni.

– Mutta enhän minä ole tuttava hänen kanssaan.

– Senpätähden minä vienkin sinut hänet luokseen keskiviikkona.

Keskiviikkoina kokoontuvat hänen luokseen muutamat vanhat tuttavat.

– Mutta jos hän vastaa Surkowin rakkauteen, niin Teidän täytyy myöntää, että minun mieltymysosoitukseni ja kohteliaisuuteni saattavat ei ainoastaan hänet vimmaan...

– Oh, ole tuossa! Kunnon nainen, eroittaa hupsun, jättää huvittelemisen sen kanssa, erittäinkin vieraiden miesten läsnäollessa. Itserakkaus ei näet sitä salli, kun lähellä on toinen, viisaampi ja järkevempi: häntä alkaa hävettää ja hän jättää sen oman onnensa nojaan. Sentähden olen juuri sinut valinnut.

Aleksander kumarsi.

– Surkow ei ole vaarallinen, jatkoi setä, mutta Tafajewna ottaa hyvin harvoja vastaan, noin pienessä salongissa voi hän tulla niin kuuluisaksi, että on salonki leijona ja nerokas. Naisiin vaikuttaa paljon ulkonaisuus. Hän on mestari tekemään mieliksi, sentähden häntä juuri kärsitään. Tafajewna saattaa teeskennellä hänen edessään, silloin hän... Viisaatkin naiset rakastavat, kun niille tehdään tyhmyyksiä, etenkin kalliita. Suuremmaksi osaksi eivät he silloin rakasta sitä, joka niitä tekee, vaan

toista... Monet eivät tahdo sitä käsittää, Surkowkin on niiden luvussa – senpä vuoksi saata sinä hänet ymmärtämään.

– Surkow oleskelee siellä muinakin päivinä eikä ainoastaan keskiviikkoina: Keskiviikkoina voin minä hämmentää häntä, mutta kuinkas on laita muina päivinä?

– Aina sinua täytyy neuvoa. Valehtelee hänelle, ole olevinas rakastunut – toisella kerralla ei hän kutsu sinua enää keskiviikkona, vaan torstaina tahi perjantaina; lisää silloin kahdenkertaisesti kohteliaisuuttasi, minä saatan hänet sitten liikutukseen, viittaen, että sinä olet muka tosiaan – sitä laatua... Tafajewna näytti olevan... niin paljon kuin minä voin huomata... hyvin tunteellinen... hän on varmaan heikkohermoinen... luulen, että hänelläkään ei ole mitään sopusointua... sydämen vuodatuksia vastaan.

– Miten semmoista saattaa tehdä, sanoi Aleksander ajatuksissaan? Jos minä voisin rakastua – niin voisi olla kaikki mahdollista, mutta enhän minä voi... eikä ilman sitä tule menestystäkään olemaan.

– Päinvastoin, nythän sitä tuleekin olemaan. Jos sinä rakastuisit, et voisikaan teeskennellä, hän huomaisi sen paikalla ja alkaisi leikitellä teidän molempien kanssa. Mutta nyt... saata sinä vaan Surkow raivoon: minä tunnen hänet kuin viisi sormeani. Kun hän huomaa, ettei hänen luonnistu, niin hän ei tuhlaakaan rahaa turhan vuoksi, sitä minä juuri tarvitsenkin... Kuule Aleksander, se olisi minulle hyvin tärkeätä: jos sinä sen teet – muistatko niitä kahta vaasua, jotka sinua miellyttivät siellä tehtaalla? Ne ovat sinun: osta vaan itse alus.

– Mutta, setä, luuletteko tosiaan että minä...

– Minkätähden sinä rupeaisit ilmaiseksi puhumaan, aikaasi kuluttamaan? Sepä olisi kaunista. Et huoli mitään: Vaasut ovat sangen kauniit. Meidän vuosisadalla ei tehdä mitään ilmaiseksi. Jos minä sinulle tekisin jotain, tarjoa minulle lahjaa: minä otan kyllä vastaan.

– Kummallinen tehtävä! sanoi Aleksander epäillen.

– Toivon, ettet kieltäy sitä täyttämästä. Minä olen sinulle valmis tekemään, mitä suinkin voin: kun tulet rahan puutteeseen – käänny vaan puoleeni... Siis keskiviikkona! tämä historia kestää kuukauden tahi korkeintaan kaksi. Minä sanon sitten sinulle, kun ei enää ole tarvis, silloin saat jättää sikseen.

– Olkaa niin hyvä, setä, minä olen valmis; mutta tuntuu vaan kummalliselta... Onnistumista en mene takaamaan... jos minä voisin rakastua, silloin kyllä... mutta ei...

– Sepä on juuri hyvä, ettet voi, sillä vastaisessa tapauksessa tarvetsit koko asian. Minä takaan itse onnistumisen. Hyvästi!

Hän läksi pois, mutta Aleksander istui vielä kauvan aikaa kaminin vieressä kalliin tuhan edessä.

Kun Piotr Ivanitsh palasi kotiinsa, kysyi hänen vaimonsa: kuinka Aleksanderin ja hänen novellinsa laita on, vieläkö hän aikoo kirjoittaa?

– Ei, minä paransin hänet ainaiseksi.

Adujew kertoi hänelle kirjeen sisällön, jonka hän oli novellin mukana saanut, sekä myöskin, miten he sen polttivat.

– Sinä olet armoton, Piotr Ivanitsh! sanoi Lisaveta Aleksandrowna, tahi et taida mitään tehdä kunnollista, jos mihin ryhdyt.

– Sinä teit hyvin, kun neuvoit häntä paperia tuhrimaan! Onko hänellä lahjoja?

– Ei.

Piotr Ivanitsh, katsoi kummastuksella häneen.

– Miksi sinä sitten neuvoit?

– Etkö sinä vieläkään ole käsittänyt, etkö ole arvannut?

– Piotr Ivanitsh oli ääneti ja muisteli vastoin tahtoansa kohtausta, joka oli ollut Aleksanderin kanssa.

– Mitä tässä on käsitettävää? Tämähän on hyvin selvää! sanoi hän katsoen vaimoansa silmät suurina.

- Mikä on selvää, sano?
- Mikä... mikä... sinä tahdoit antaa hänelle läksyn... mutta toisella lailla, hennommallalla tavalla, armaalla tavallasi...
- Et ymmärtänytkään, mutta olet kuitenkin olevinasi teräväpäinen mies. Minkä tähden hän oli koko tämän ajan iloinen, terve, melkein onnellinen? Sentähden, että hän toivoi. Minä pidin yllä tuota toivoa: no, oletko nyt selvillä.
- Sinä siis viekastelit hänen kanssaan vaan?
- Luulen, että se on luvallista. Mutta mitä sinä olet saanut toimeen? Sinä et sääli häntä laisinkaan: olet riistänyt häneltä viimeisen toivon.
- Ole tuossa! Minkä viimeisen toivon? Vielä hänellä on paljon hullutuksia jäljellä. Mitä hän nyt tekee? Alkaa käydä taas nureissaan.
- Ei! Hän ei ala käydä: ei hänellä ole siihen aikaa: minä olen antanut hänelle työtä.
- Mitä? Taasko jonkun käännöksen perunoista? Voiko semmoinen huvittaa nuorta ihmistä ja erittäin tulista ja hurmaantunutta?
- Ei, kultaseni, ei perunoista, vaan tehdasta koskevaa.

III

– Tuli keskiviikko, Julia Pawlownan vieraskamariin oli kokoontunut noin kaksitoista tahi viisitoista vierasta. Neljä nuorta rouvaa, kaksi parrakasta emännän ulkomaalaistuttavaa ja eräs upseeri, nämät muodostivat yhden ryhmän.

Erillään niistä istui solassa eräs vanhus, nähtävästi, joku virasta eronnut sotilas, jolla oli pari harmaata partatöyhtöä nenän alla ja paljon kunnianauhoja napinlävessä. Hän keskusteli erään vanhanpuoleisen miehen kanssa tulevista vuokraamisista.

Toisessa kamarissa pelasi korttia eräs vanha mummo ja pari miestä. Pianon ääressä istui hyvin nuori neiti ja keskusteli siinä jonkin ylioppilaan kanssa.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.